ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

20 ДИНАРА 1952

Година XXI — Број 389

Субота, 13 јун 1959

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

У овом броју:

Ђ-30/59

КОПРЕНА НАД СИБИРСКИМ МЕТЕОРОМ

У лето 1908 природа је поставила астрономима једно питање на које још нису успели да одговоре. Али, пошто се о загонетки у вези са великим сибирским метеором стално говори, а у последње време су се појавиле претпоставке да то и није био метеор већ, можда, какав астроски брод са друге планете, — совјетска влада је одлучила да расветли тајну. Ове године поћи ће ескадриле авиона, моторна возила и екипе физичара да испитају сибирску степу где је пре пола столећа ватра, која је дошла из васионе, спржила око 80 милиона стабала старе шуме.

ИЗЈАВА ОЧЕВИДАЦА

Тридесетог јуна 1908, становници Централне и Западне Европе били су јако изненађени снажном светлошћу која је двапут те ноћи примећена. Наредних вечери заласци сунца били су праћени чудном бојом, а из Африке су стизале вести да се над европским континентом шире облаци какви се дотле нису виђали. Сви сеизмографи на свету осетили су оне ноћи земљотрес са епицентром у Сибиру, а опсерваторија у Иркуцку забележила је да је неколико секунди пре земљотреса преко сибирског неба прелетело једно светло тело за које би се рекло да је џиновски метеор.

Све новине на свету пренеле су ову вест, али о њој се опширније говорило тек мало касније, кад су први путници транс-сибирске железнице стигли у Москву. Писмена изјава машиновође воза број 92 овако је гласила:

„Пошао сам од куће према железничкој станици кад ме је некаква нечувена снага оборила на земљу, као да је бачено у ваздух велико слагалиште муниције. Помислио сам да ће претурити и саму локомотиву. Истовремено смо угледали на стотине километара далеко од нас висок ватрени стуб, који се дизао у небо. Био је окружен усковитланим облацима који су му давали облик огромне печурке."

У изјави угледног професора А. А. Покровског стоји, између осталог, следеће:

„На дан 30 јуна нека огромна маса сагорела је нечувеном брзином. Ватра је била јака као да је земља избацила из себе своју зажарену утробу. После тога уздигао се облак око 20 километара високо. Следећа ноћ била је толико светла да се напољу могло читати."

У то време Сибир је био ненасељен, испресецан само непроходним шумама и мочварама. Научници нису ни помишљали да оду на терен и утврде природу ове појаве. Задовољавали су се претпоставком о џиновском метеору какав дотле нигде није био пао.

Неколико година касније Русију су потресали крупни историски догађаји: Први светски рат, Револуција и Грађански рат. Ипак, 1920 године, једна група научника кренула је да испита земљиште на које је пао метеор, али до њега нису стигли. Експедиција се заглибила, тако да су научници морали да се врате са пола пута.

Године 1927 пошла је нова експедиција, али ни она није постигла нарочите резултате. Услед тешко проходних терена стигли су кад су снег и лед покрили земљиште тако да је испитивање било немогућно. Међутим, совјетски научници нису остали скрштених руку. Испитивали су очевице и њихови су искази били драгоцени.

Године 1932 совјетски научник и истраживач Кулик доспео је на територију где је 24 године пре тога пао велики метеор. Између 102 степена северне ширине и 61 степена северне дужине пронашао је област чији пречник износи 70 километара, на којој је сва шума била уништена. Према његовом прорачуну, око 80 милиона стабала било је оборено и угљенисано. Највише га је изненадило да су стабла захваћена ватром одозго надоле, а не обратно, и то само с једне стране.

НАЈВЕЋЕ ИЗНЕНАЂЕЊЕ

После професора Кулика, на терен се спустило авионима неколико експедиција. Утврђено је да опустошена зона износи око 5.200 квадратних километара а да је на простору од 30 километара онемогућен ма какав живот. Чак ни 30 година после овог догађаја на томе месту није откривено никакво ново растиње. Али научници су се највише изненадили што нигде нису могли да пронађу кратер у који се метеорит зарио. Као што је познато, сваки метеорит ствара својом тежином пространо лежиште. Међутим, усред попришта земља је била изрована као да је на њу пало на хиљаде граната, али од кратера није остао никакав траг. Копане су дубоке јаме не би ли се открило комађе метеорита који се, можда, распрсну у ваздуху, али ни ту није било резултата.

Пошто су ко зна по који пут прегледали исказе очевидаца, научници су се задржали на изјавама о којима дотле нису водили рачуна. Наиме, припадници номадског племена Евенка, који су били најближи месту несреће, жалили су се на болести које дотле нису имали. Некима се тело претворило у ране које нису могле да се зацеле, други су патили од повраћања и вртоглавице, а рађала су се и дефектна деца. Овакве појаве никад нису биле забележене после пада других метеорита на земљу.

Тек од 1944 године, после бомбардовања Хирошиме и Нагасакија и после многобројних експлозија атомских бомби, совјетски научници су почели да гледају на случај од 30 јуна 1908 под другим углом.

ДА ЛИ ЈЕ ТО АТОМСКА ЕКСПЛОЗИЈА?

Последице атомских експлозија утицале су да совјетски геолози и астрономи поново отворе списе о загонетној појави у Сибиру. Неки од њих, као професори Михајлов, Паренего, Воронцов-Вељаминов, Бајар и Набоков мишљења су да претпоставка о атомској бомби не мора да буде сасвим искључена. Али ко би могао да је баци 1908 године? Нико са Земље, то је сигурно, али да није стигла са друге планете?

Пре кратког времена научник А. Казанцев имао је храбрости да изнесе неке претпоставке у овом смислу. На основу исказа очевидаца и докумената опсерваторије у Иркуцку, на основу брзине којом лете метеорити и разних анализа и упоређења он је закључио „да не може бити речи о неком небеском телу већ о међупланетарном броду". У опширном чланку који је професор Казанцев штампао у листу „Совјетски Савез данас", који излази у Бону, он је рекао још и ово: „Није искључено да на другим планетама, можда на Марсу, ипак постоје интерпланетарна бића... Зар астроном Михајлов није изнео доказе да је 1956 године посматрао праву атомску експлозију на Марсу..."

На крају ваља рећи да упркос угледним присталицама ове претпоставке, постоје други који не деле њихово мишљење. Један од њих је совјетски професор Куракин који каже: „Ако на Марсу живе разумна бића, која су у стању да начине међупланетарни брод и да га пошаљу на Земљу, зашто су дозволили да после првог неуспеха прође пуних педесет година, без још једног сличног покушаја?"

„Чаробни" прах

У земљи цвећа — Холандији појавио се на тржишту један нови препарат у виду праха — који омогућује бојадисање природног цвећа. Довољно је узети између три прста прах жељене боје и посути цвет па ће му се боја потпуно изменити. Ово додуше засад важи искључиво за цветове беле боје који се помоћу овог праха за трен ока могу претворити у плаве, жуте или црвене. Занимљиво је да овај прах чак сасвим „природно" обоји цвет.

НИЈЕ ЛАКО

Ерих Јохансон, хотелијер у Катринехолму, обратио се шведској јавности за савет. Наиме, здравствени органи забранили су му да по поду кухиње посипа струготину. Огреши ли се о ову наредбу — казна је 300 круна. А инспекција хотелске привреде изричито захтева посипање пода струготином да се кувари и остало кухињско особље не би оклизнули на глатким плочицама. За неизвршење ове наредбе — опет казна 300 круна. Оба органа власти упорно остају при својој одлуци и нашем хотелијеру није баш лако.

Отисци прстију нису непогрешиви

Стручњаци за дактилоскопију су једном приликом при испитивању отисака прстију утврдили готово један феномен: два истоветна отиска. На основу закона вероватноће овако нешто може се догодити једанпут на септилион пута (јединица са 42 нуле).

Неки други случајеви показали су да отисци прстију нису непромењиви. Један британски морнар, рањен приликом покушаја провале, одведен је у болницу у Брајтону. Када је болничарка на захтев Скотланд јарда хтела да му узме отиске прстију утврдила је да их он уопште нема. Крадљивац је испричао да су они сами ишчезли неколико месеци раније из непознатих разлога.

Још веће чуђење стручњака изазвао је случај познатог фалсификатора Артура Џонсона. Кад је полиција тада, 1930 године, упоредила отиске његових прстију са онима који су узети приликом његовог првог хапшења 1905 утврдила је да су се они потпуно изменили. Испитивања нису могла да открију никакво намерно уништавање или мењање отисака. Виновник је овога пута била сама природа.

ХРАСТ И СВИЊА

Једног дана, нека прождрљива свиња јела је жир, који је опао са храста.

— Ти си незахвална, — рече јој храст, — једеш моје плодове, а не кажеш ми ни хвала.

— Жалим што сам неучтива — загрокта свиња, — али, нисам знала да их због мене бацаш.

Тешко је захваљивати добротвору кога не познајемо.

ВАСИОНСКЕ КОКОШКЕ ЋЕ НОСИТИ ПЉОСНАТА ЈАЈА

У британским центрима за астронаутичка истраживања извршени су експерименти са циљем да се утврди како ће се понашати разне животиње у току дугих васионских путовања. Кокошке одгајене у нарочитим центрифугама и за све време рашћења подвргнуте четири пута већој сили теже од земљине, носиле су издужена и пљосната јаја.

Да би показао...

Да би показао шта је све у стању да издржи човек-жаба Луј Ларме је пливао низ реку Светог Лоренца и то када су се на њој још ваљале санте леда. Пошао је уноћ 21 априла, а после четири дана стигао на циљ, у Квибек. У леденој води провео је равно 96 часова, и за то време препливао 290 километара. Какве је све тешкоће морао да савлада најбоље ће се видети из овога: кроз пливачку одећу оштећену од леда продирала је вода, рана задобијена од удара загнојила се и болови су га страховито мучили, усне су му биле отекле. Уз ове телесне муке дошла је и борба са шест метара високим таласима у Петровом Језеру кроз које је морао да прође. Па ипак је истрајао.

— Да ми није помогла Лилијан не бих издржао — изјавио је доцније.

Лилијан је његова жена и сама одлична пливачица. Она га је најпре пратила у чамцу а последњих 50 километара пливала је заједно с њим.

На обали у Квибеку смелог пливача дочекало је 4.000 људи, и многи новинари и фоторепортери. Њихове камере су ухватиле само то како су потпуно исцрпљеног Лармеа извукли из ледене воде.

НАЈВЕЋЕ ОПЕРЕ — НА НАЈМАЊОЈ СЦЕНИ

Човек заиста треба да буде свестрано обдарен па да му пође за руком да начини оно што је успео један Немац, неки Бруно Дербан, бивши службеник Државне опере у Хамбургу. Овај пензионисани чиновник још од детињства је имао веома развијен смисао за прављење минијатура, али и за позоришну технику, а нарочито за — музику.

Са тако уједињеним способностима он је после неколико година преданог рада направио једну јединствену оперску сцену. Уствари, једно мајушно позориште са свега тридесетак седишта и са позорницом широком свега 80 сантиметара, али позориште које искључиво приказује велике опере. Оно је увек дупке пуно, и то одраслих гледалаца. Сцена је сјајно декорисана, како захтева свака поједина опера. На томе би могла овом малом позоришту лутака да позавиди и миланска „Скала" или „Метрополитен" опера у Њујорку.

Оснивач позоришта Дербан, у исто време је и директор и благајник и редитељ и техничар. Он рукује сплетом конаца којима се покрећу лутке и пушта и регулише тон плоча са којих одјекују соло партије, хорови и оркестарска пратња. Осветљење је тако усавршио да се помоћу њега не само дочарава уметнички декор сцене, већ и лутке постају као живе. Иза тешке завесе од црвеног велура веома је сложен посао. То је читава шума конаца, врпци и електричних дугмета, и све се то ставља у покрет током претставе. Занимљиво је да Дербан нема ни једног помоћника. Претставе изводи потпуно сам.

Публика се просто отима да дође у ову „оперу" јер има утисак да се налази у правом оперском гледалишту. А ту се даје од Фиделија до Танхојзера, Аиде и Мадам Батерфлај до Кармен и других класичних опера.

Хамбуржани су прозвали ову мајушну сцену „Нова опера" јер стару, — праву оперу већ имају.

— Пуне четири године провео сам стрпљиво радећи по десетак часова дневно — каже Дербан — док сам сваку ствар

чицу поставио на право место. Дискотеку сам већ унапред био припремио, и то тако да сваку оперу имам бар у два ако не и у три примерка. Све што сам направио — направио сам потпуно сам. Једино за декор и костиме имао сам понекад помоћнике. Приход је мален, односно он је толики да ми бар покрива издатке. Сва награда ми је, а другу и не тражим, френетично пљескање публике после сваке отпеване арије. То је поздрав и певачима са плоча али и мени за складно кретање лутака на сцени.

Хамбуржани веле:

— Одушевљени смо нашом „Новом опером". Ту је један диван одмор, једно право уживање: седети као у породичном кругу и гледати и слушати оперу, у минијатури додуше, али савршену у сваком погледу.

Однедавно мајушна опера даје претставе двапут дневно, тако да око хиљаду осам стотина посетилаца прође месечно кроз ово лилипутанско гледалиште.

ОСТРВА

која се топе

Љаховска Острва, која се налазе источно од полуострва Памир, претстављају занимљиву геолошку реткост. Свако од њих састоји се уствари од леденог темеља покривеног наслагама земље који потичу још из геолошког периода познатог у науци под именом квар-

тер. У тим наслагама налазили су скелете мамута и мошусних говеда.

Совјетски научници су утврдили да се арктички лед повлачи на север. Само на једном сектору који је последњих година испитиван, површина леда смањила се за више од милион квадратних километара.

Туристи који желе да посете ова занимљива острва мораће да пожуре, јер Љаховска Острва чека судбина коцке шећера у шољи чаја.

КРЕМ КОЈИ САМ „ИСКАЧЕ“ ИЗ ТУБЕ

Аерозол је туба која се пуни разним кремовима и парфимериским производима. Разлика између обичних туба и аерозола лежи у томе што се из аерозола садржина не истискује притиском: довољно је уклонити затварач па да

маса аутоматски почне да излази. То се догађа због тога што се у аерозолу, заједно с пастом, налази нарочити, нешкодљиви гас који тежи да се рашири и тако тера из тубе њену садржину.

Недавно су у Будимпештанском институту за технику паковања, по чијој је идеји израђен и аерозол, начињене од пластичне масе која потсећа на пергамент прве боце за вино од десет литара.

Ако такву посуду случајно оставите на улици и преко ње пређе камион, не узбуђујте се: већ после неколико секунди она ће поново добити свој пређашњи облик.

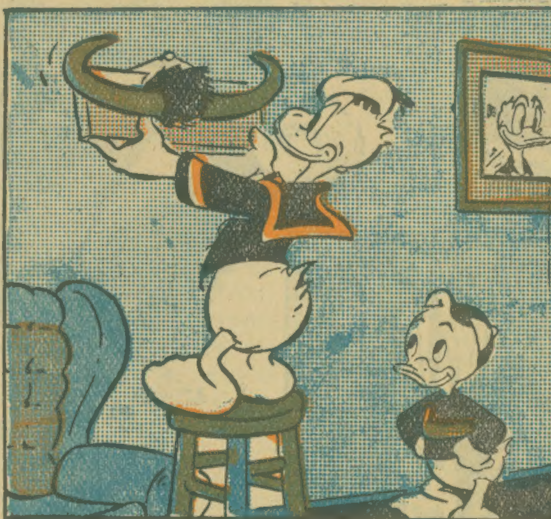

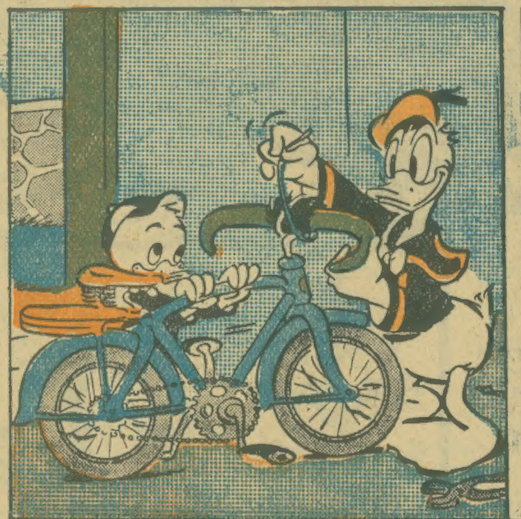

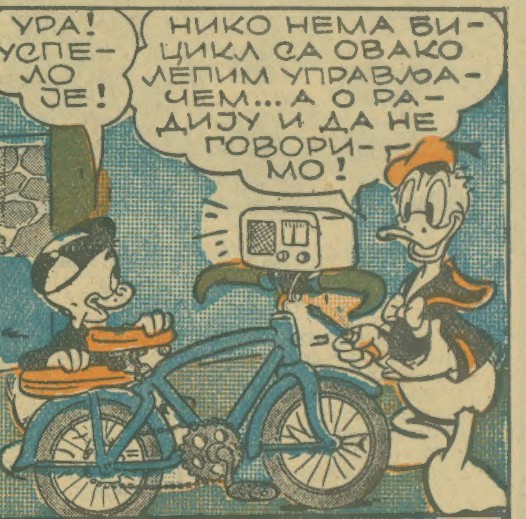

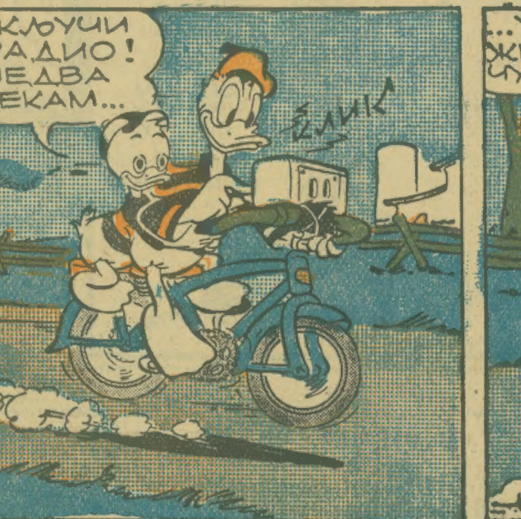

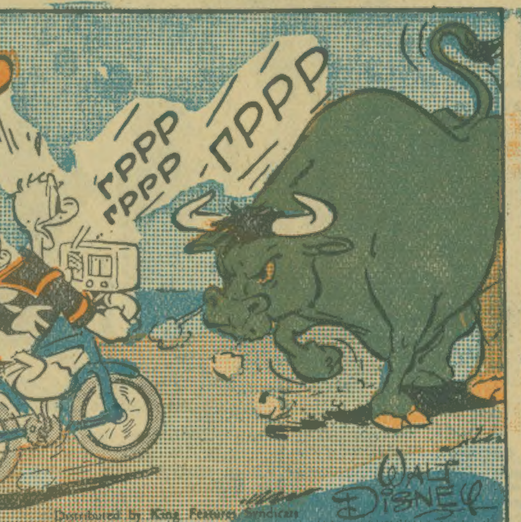

ЊЕГОВ ТРИЈУМФ

Човек се касно појавио, али је постигао огроман успех. Тријумфовао је над свим осталим живим бићима и одупро се многобројним болестима које су га нападале. Био је потребан период од 200.000 година док се његова врста размножила на 2 милијарде људи средином овог века. Изгледа, међутим, да ће се тај број удвостручити за тридесет следећих година. Стручњаци тврде да се овај успех може добрим делом приписати напретку савремене медицине.

ИПАК...

Неки стручњаци тврде да хоботница није „страх и трепет морских дубина“, како неки мисле, него је „стидљиво и безопасно створење.“ Даље, они кажу да досада није забележен ниједан случај да је хоботница убила човека. Ипак, за сваки случај, боље је причувати се.

ДОСАД СЕ НАГАЂАЛО...

Руски научници су најзад дошли до сигурних сазнања о постојању континента испод огромних наслага леда на Антарктику, о чему се досада само нагађало. Амерички метеоролог Мортон Рубин, који је са совјетским истраживачима провео 15 месеци као посредник за везу, објавио је недавно ову вест.

Ripley's – ВЕРОВАЛИ ИЛИ НЕ!

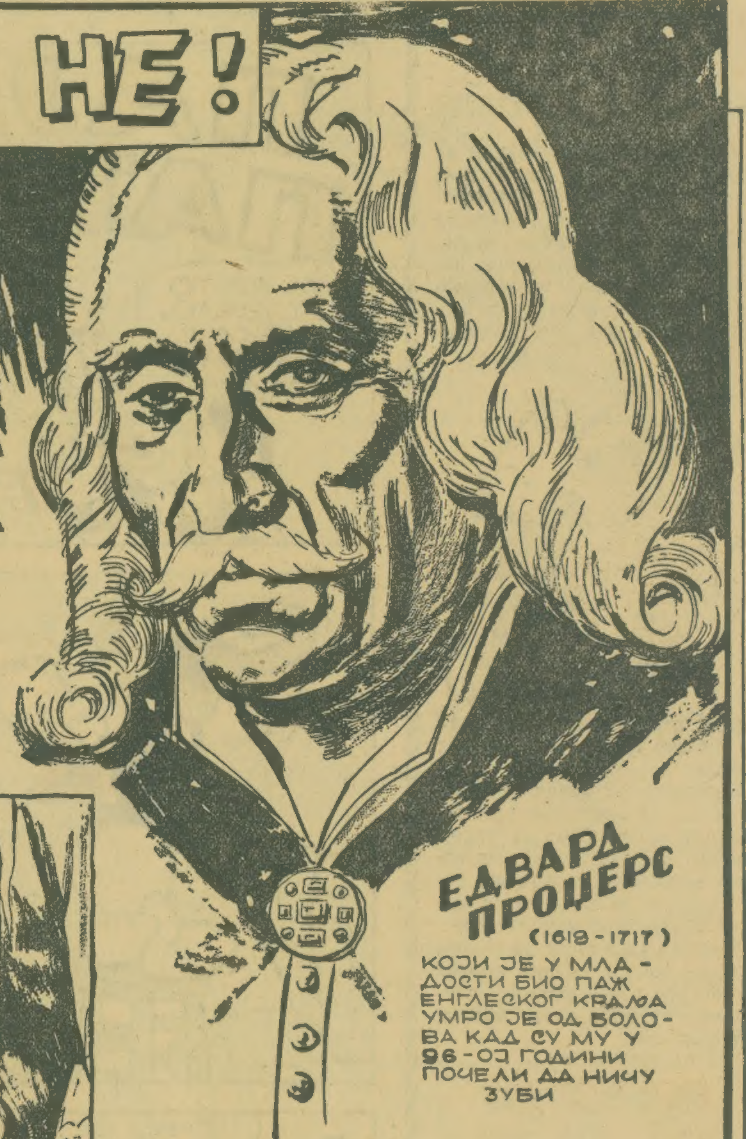

НАЈЧУДНИЈЕ ЧУДО У ИСТОРИЈИ

СВЕ ЖЕНЕ ИЗ МЕЛОН АДРИГЕЛА (ШКОТСКА) ВИДЕЛЕ СУ АРМАДУ БРИТАНСКИХ РАТНИХ БРОДОВА КАКО ПЛОВИ ПРЕМА СЕЛУ И КАКО СПУШТА У МОРЕ ЧАМЦЕ ПУНЕ ВОЈНИКА. ЖЕНЕ СУ ПРЕСТРАШЕНЕ ПОБЕГЛЕ КАД СУ ЧАМЦИ КРЕНУЛИ ПРЕМА ОБАЛИ... АЛИ, **ЧИТАВ ТАЈ ПРИЗОР БИО ЈЕ ФАТАМОРГАНА,** (1826) КОЈА СЕ ИНАЧЕ НИКАД НЕ ЈАВЉА НА ОВОЈ ГЕОГРАФСКОЈ ШИРИНИ

ВРАБАЦ ИМА ЗИМИ 3.500 ПЕРА

У ПЕЋИНИ АТА У АТЕНДОРНУ (НЕМАЧКА) ПОСТОЈЕ СТАЛАКТИТИ КОЈИ ИЗГЛЕДАЈУ КАО ВИШЕБОЈНЕ ЛЕПРШАВЕ ЗАСТАВЕ

ФИЛМОВИ ЗА НАЈНОВИЈЕ ЕЛЕКТРОНСКЕ УРЕЂАЈЕ 3.000 ПУТА СУ ТАЊИ ОД ЛИСТА ХАРТИЈЕ АЛИ СУ ОТПОРНИ КАО ЧЕЛИК

МУШКИ МАНЕКЕНИ-РОБОТИ
ЗА УСАМЉЕНЕ АУТОМОБИЛИСТКИЊЕ У ШВЕДСКОЈ

Многе Швеђанке имају аутомобиле и често саме шофирају услед чега се излажу разним непријатностима и нападима нарочито у пустим крајевима. Једна трговачка кућа у Стокхолму се досетила и почела да продаје лутке-манекене, мушкарце, веома елегантно обучене, како седе у аутомобилу. Жени која нема друштво за вожњу довољно је да купи једну овакву лутку па да безбрижно пролази сасвим пустим и удаљеним крајевима јер се нико неће усудити да је узнемирава.

КАО НА ЗЕМЉИ

Астронаутичари су у току недавно завршене Међународне геофизичке године установили да је атмосфера Марса слична Земљиној али на висини од 17.000 метара.

Жива електрична централа

Тело електричне јегуље, која може бити дуга и до три и по метра, садржи три природне „батерије", којима убија своје жртве. Исто тако она брзо плива и напред и назад, може да види предмете и у потпуној помрчини.

РОБЕРТ РИПЛИ (1896—1937) ЧИЈУ РУБРИКУ „ВЕРОВАЛИ ИЛИ НЕ" ОБЈАВЉУЈЕМО У СВАКОМ БРОЈУ, НА СВОМ ДРУГОМ ПУТОВАЊУ ОКО СВЕТА, ПОСЕТИО ЈЕ И НАШУ ЗЕМЉУ 1932 ГОДИНЕ. ТОМ ПРИЛИКОМ ОН ЈЕ РЕКАО У СВОМ СТИЛУ: „ВЕРОВАЛИ ИЛИ НЕ, ЈЕДИНИ НАРОД НА СВЕТУ КОЈИ ПИШЕ КАКО ГОВОРИ, ЖИВИ У ПРЕКРАСНОЈ И ПРИРОДНИМ ЛЕПОТАМА БОГАТОЈ ЗЕМЉИ ЈУГОСЛАВИЈИ". НА СЛИЦИ СЕ ВИДИ РОБЕРТ РИПЛИ — ЛЕВО, СА КАЧКЕТОМ НА ГЛАВИ. ЊЕГОВА ЖИВОТНА ДЕВИЗА ЈЕ БИЛА: „НЕЋУ БИТИ ЗАДОВОЉАН СВЕ ДОК НЕ ИСПИТАМ И НЕ ПРЕТРАЖИМ СВАКИ КУТИЋ НА ЗЕМЉИНОЈ КУГЛИ И НЕ ДОКАЖЕМ ДА ЈЕ ИСТИНА ЧЕСТО НЕВЕРОВАТНИЈА ОД ИЗМИШЉЕНОГ." ЗБОГ ТОГА ЈЕ ПРОКРСТАРИО ПРЕКО 200 ЗЕМАЉА. НЕКОЛИКО КУРИОЗИТЕТА ОБЈАВИО ЈЕ И ИЗ НАШЕ ЗЕМЉЕ

СТАРОСТ МИНУТА

Заједно са „убрзанијим" начином живота појављивала се и потреба за тачнијим мерењем времена. Тако је првобитна подела на дан и ноћ претрпела промену — добила четири ознаке: јутро, подне, вече и ноћ, а ова доцније још „ситније" делове — сате. Тек око 1700 године, дакле пре два и по века, настали су минути.

Можда би користило...

Један Лондонац, који је очигледно често чекао пред јавним телефонским говорницама, изнео је у свом писму упућеном вечерњем листу „Стар" предлог да се уличне телефонске говорнице обележе натписима: „за господу" и „за даме". „Зашто не би било говорница којима би се служили само мушкарци?" — пита Лесли Копинг у свом писму и наставља: „Жене се у телефонским кабинама просечно задржавају по 20 минута, док мушкарци обаве свој разговор за два до три минута. Пустите онда жене да чекају једна другу. Гарантујем да би се на тај начин њихови маратонски телефонски разговори знатно скратили".

„Говор цвећа"

Јапански научник и професор универзитета у Токију Иширо Ога поново је привукао пажњу својим тврдњама да и цвеће има свој говор. Више од пола века рада посветио је проучавању говора биља и због тога добио надимак „професор Лотос". Сваке ноћи Ога инсталира у својој башти у Шинобазу ултраосетљиве микрофоне и хвата често до рана јутра — разговор цвећа. „Професор Лотос" тврди да су његови мењаци врло брбљиви и да им „речи" звуче отприлике овако: „Пан... пуфф... пучи.. · поп!"

„Берба" риба

Париски листови објављују једну веома занимљиву вест према којој ће риболов на рекама у Француској убудуће бити исто што и „берба" риба. Ово ће се постићи помоћу једног специјалног мередова кроз који ће пролазити електрична струја. Француски шаљиви листови су пропратили ове прве и веома успеле пробе многобројним духовитостима. Између осталог објављено је да ће рибе у француским рекама а вероватно и морима отсад завршавати живот на „електричној столици".

Ништа ново

На свету не постоје две потпуно исте ствари. Без обзира да ли су у питању природне или начињене. Нема два једнака листа, или пахуљице, нити два потпуно иста производа која је човек направио.

СИЗАН ВАЛАДОН

Мати француског сликара Мориса Утрила, Сизан Валадон, стигла је у Париз у корпи од врбова прућа, између великог сомуна и грумена сељачког масла завијеног у листове винове лозе. Било је то 1866 године када је имала пет месеци

Мадлен Валадон, крепка сељанка из Бесине, недалеко од Лиможа, није имала разлога да остане у свом селу. Сизанин отац, неки радник, умро је два месеца пре детињег рођења и Мадлена је са својом бебом, са нешто хране и 200 франака стигла у Париз. Лутајући улицама а не знајући ни где ће ни шта ће, она је неочекивано угледала велику ветрењачу. Била је то „Ветрењача Галет“, која је сељанку привукла, јер наједном као да је угледала своја поља. И каква срећа што је наишла на ту воденицу на Монмартру где се одмах настанила. У оно време ту је било средиште сликара, и да је Мадлен отишла у који други крај Париза, човечанство свакако не би добило два велика уметника: Сизан и њеног сина Мориса.

Док је Мадлен прала рубље по кућама, кћи је залазила у атељеа брадатих сликара, послуживала их, позирала им и помало сама цртала кредом — по тротоарима. Имала је седам година када је на улици Лепик угледала младог уметника пред још недовршеним платном. Пошто јој се рад допао, пришла је и рекла:

— Лепо је то што радите. Само наставите. Ви сте на доброме путу.

Сликар коме је девојчица дала савет звао се Огист Реноар.

Пошто није учила школу, она ни у десетој години није знала да чита и пише, али је зато одлично цртала.

Да би ипак стекла неки посао, постала је кројачка ученица, затим служавка, судопера у ресторанима, пиљарица и коњушар у једном циркусу. У петнаестој години је акробаткиња на трапезу са кога пада у гомилу струготине, и у страху бежи из циркуса. Најзад постаје професионални модел и тако служи уметницима пре него што ће цела да се стави у службу уметности.

Сизан Валадон била је познаник и пријатељ многих сликара који су пред крај 19 века живели у Паризу. Један од њих је стари, угледни и богати Пиви д'Шаван чија огромна платна „Живот свете Геновеве“, са Сизаниним ликом као моделом, красе зидове Пантеона. Она се налази на неколиким чувеним Реноаровим сликама, а сам уметник је био први купац њених цртежа. Мада није учила сликарство, имала је сигурну руку и префињен укус за боју па се њеним радовима одушевљавао и Тулуз Лотрек. Он је Едгару Дега, кога је сматрао највећим живим сликаром у свету, често говорио о Сизани Валадон:

— Никад није видела ни Енгра ни Леонарда да Винчија, а слика као генијални уметник.

Пошто му Дега није веровао, он је једног дана довео Сизану у његов атеље. Стари сликар је пажљиво прелистао блок са цртежима и на крају рекао:

— Заиста, мој пријатељ је имао право. Ви сте једна од наших.

Сизанина мати Мадлен, под старије дане све је теже зарађивала. А мали Морис, Сизанин син, био је од рођења нервни болесник. Као дете од неколико месеци често је имао нападе плача, и баба, да би га смирила, натапала је крајичак убруса у врућу ракију и стављала му га у уста.

Тражећи лека своме јединцу, Сизан одлази на село, 25 километара од Париза. Ту, у Пјерфиту, дечак постаје мирнији, али наступи беса га не напуштају сасвим и он, иако има тек десет година, тражи заборав у алкохолу.

Распињана између љубави према Морису и према сликарству, Сизан ипак не губи вољу за живот. Редовно слика, понешто продаје и припрема велику изложбу, једну од првих у данас чувеној галерији Волар. Те, 1895 године, она је излагала заједно са Пол Гогеном који је, као и она, био самоук.

Велики боем и страстан сликар Сизан Валадон је и нежна мати. Захваљујући томе што су се ти ликови стално смењивали, могла је да подноси ударце живота. Године 1896 Морисово здравље се јако погоршало. Једно јутро је нестао од куће и тек сутрадан су га нашли како пијан спава у шуми. У школи је био врло вредан. Специјално се интересовао за математичке задатке, али кад је почео да долази на часове посрћући, изгубио је право на школовање. Најзад, у 18 години зграбио је велики кухињски нож и покушао да се убије. У стан су позвани жандарми који су га савладали и одвели у душевну болницу.

Да би заборавила своју несрећу, Сизан стално ради. Баш у то време она сама себи позира и ствара дванаест чувених актова. За њих је стари, истрошени и мрзовољни Дега рекао познату реченицу:

— Да у мени има суза, радо бих их излио од среће пред овако красним делима.

У једном разговору са Сизан Валадон, доктор Етлингер јој је као узгред рекао:

— Требало би да сина заинтересујете за нешто што би га привукло и материјално и духовно. Зашто га не научите да слика?

Захваљујући овом случајном разговору, француско и светско сликарство обогатило се са неколико стотина ремекдела. Јер до тог дана Сизан није мислила да учи сина да слика, а он сам није показивао ни најмање интересовања за ову уметност.

Убрзо је Морис Утрило наговорио своју мајку да напусте Пјерфит и да се поново настане на Монмартру где се осећао веома задовољан. Своје ногаре за сликање премештао је из улице у улицу Монмартра и најчешће радио пејзаже са старим кућама лепрозних зидова. Ту је направио познанство са три године млађим сликарем Андре Утером, који ће касније постати муж његове мајке, затим са књижевником Макс Жакобом, са младим Шпањолцем Паблом Пикасом и многим значајним именима светске културе.

Док је Утрило између два напада лудила сликао као почетник, трошећи боју немилице, мати се на разне начине довијала да дође до зараде. На срећу, између 1900 и 1914 године живот није био скуп а потребе људи биле су прилично скромне. Но, кад је један приватни колекционар понудио госпођи Валадон 50 франака месечно с тим да добије сваку слику коју њен син изради, породица се осетила безбеднијом.

Године 1923. колекционар Пол Поаре приредио је у својим изложбеним дворанама на Јелисејским пољима заједничку изложбу слика сина и мајке. О том ликовном догађају много се говорило у уметничким и снобовским круговима Париза. После изложбе, власник једне нове галерије слика, Бернхајм млађи, понудио је мајци и сину укупно милион франака годишње за све што буду насликали у току једне године. Тако су са признањем њихове уметности дошли и слава и богатство.

Победа Сизане Валадон и Мориса Утрила слављени су као победа целог Монмартра. На рачун слављеника пуних седам дана се бесплатно пио шампањ у уметничкој кафани Лапен Ажил, а деца су се тискала пред зградом у улици Корто број 12, са чијег су прозора на трећем спрату бацане прегршти банкнота од сто франака.

Шестог априла 1938, у 72 години, кћи praље, судопера, сликарски модел, велики уметник и мајка великог сликара Сизан Валадон је добила тежак напад уремије. Одмах су позвана кола за хитну помоћ и упућена је у болницу. Али, на самом тргу Етоал, код Тријумфалне капије, болничарка која се налазила крај ње у колима, заувек јој је склопила очи.

Попива

У Држићевом „Дунду Мароју“ на једном месту у „шени“ (сцени) другој, стари Мароје када је дошао у Рим да тражи сина Мара, затекао је око њега све саме „лупежине“, „скитње“ и „објешењаке“ па и Пиву и Тару — како он каже. Уствари то мисли на Попиву, Маровог слугу, а овако га назива зато што га име Попива потсећа на две реке од чијих је имена у Дубровнику била начињена пословица: „Наплила је Пива и Тара“ што значи „скупило се с колца и конопца“.

ТУЧЕН РЕКОРД

У Шекспировој комедији-бајци „Сан летње ноћи“ дух Оберон каже хвалисаво:

Четрдесет минута доста ми
Да земља целе обиђем круг.

Али 1929 године је тај „сан“ био надмашан, односно смањен на 30 минута. Јер тада је кијевски радио-аматер послао поруку: „Кијев У-56Ц — предај даље“. Тако је она прелетела Атлантски Океан, Америку, Велики Океан, Азију, и вратила се у Кијев — „обишла круг земље“ за 30 минута.

ОПЕТ СТАТИСТИКА

Шта бива са канцелариским спајалицама?

Један статистички уред у Њујорку испитао је „пут“ 100.000 канцелариских спајалица и дошао до оваквог резултата:

3.196 спајалица употребљено је за чишћење лула;

5.308 за чишћење ноката;

5.434 као чачкалице;

19.413 су послужиле госпођама као жетони за време картања;

7.207 су жене употребиле да закаче чарапе;

14.163 искривљене су приликом нервозних телефонских разговора;

а остатак — 45.279 употребљено је за оно за шта је и требало — спајање аката.

Шта је милијарда

Сваког минута нормално удахнемо 18—20 пута. Шта мислите колико ће времена требати да удахнемо милијарду пута? Свега 95 година.

ДАЛЕКЕ ЗЕМЉЕ И НАРОДИ

ИТЕСО

Област Тесо, источна провинција Уганде, почиње од блатњавих низија око језера Кога, обраслих шеваром и папирусом, и протеже се на запад прелазећи у типичну афричку савану. Ту живи црначко племе Итесо.

Њихови преци, Нилоти, бавили су се искључиво сточарством, али откад су се помешали са земљорадничким становништвом племена Банту, гајење стоке било је потиснуто да би уступило место обрађивању земље.

Своје њиве Итесои обрађују примитивном мотиком и ралом и на њима гаје просо, памук, слатки кромпир, кикирики, маниоку и пиринач. Искуство многих поколења научило их је којим редом треба сејати ове усеве па да жетва буде најбоља: прве године — памук, друге — просо, треће — слатки кромпир и тако редом.

Кад нису заузети пољским радовима, Итесои одлазе у лов или риболов. Један од најважнијих догађаја у животу племена јесте лов на слонове. Ловци-„снајпери" обично седе на дрвећу. Кад се крдо слонова приближи заседи, на животиње полети права киша стрела. Рањене слонове ловци прате по трагу неколико дана, све док ови не посустану и не сруше се. Тада „снајпер" чије је копље прво ранило слона добија као награду један његов велики зуб. Други зуб и месо убијеног џина припада свим ловцима.

Да завиримо у једно од насеља разбацаних по области Тесо. Двадесет до тридесет купастих колиба, ограђених с неколико редова густо посађене касиије — ниског дрвећа са жутим цветовима. Поред колиба су многе помоћне зграде: стаје за стоку, живинарници, амбари који својим обликом потсећају на џиновске старогрчке амфоре.

Кад се над насеље почне да спушта први сумрак, појављују се стада коза, крава и грбатих зебуа која гоне полунаги дечаци-пастири седећи на биковима. Стада се брзо разилазе по стајама, а у ваздуху се осећа мирис свежег млека. То је крај радног дана и почетак вечере. Чучећи испред куће, људи једу из заједничке дрвене посуде у којој је печен слатки кромпир помешан с маниоком.

У селу је после вечере тихо и пусто. Само понекад, слаб ветар доноси с пољане одјеке удараца фудбалске лопте и повике играча. Итесои воле спорт, а њихов високи раст и складна грађа тела омогућава им постизање изванредних резултата. Тако су, например, рекордери у скоку у вис Уганде по правилу припадници племена Итесо.

С времена на време вечерњу тишину наруши јека добоша која као да зове на оружје. И стварно, на чистину усред села почињу да пристижу ратници. Они су наоружани кратким и дугачким копљима и правоугаоним штитовима преко којих је разапета кожа бивола или жирафе. Тада почиње да се одвија права позоришна претстава — чудан обред везан с рођењем близанаца. То је највећи и најомиљенији празник у племену Итесо. Срећна мајка добија тог дана многобројне поклоне: просо, со, кикирики, разне предмете, намештај. Итесои су, наиме, прави мајстори у изради политираног намештаја и ниједна њихова колиба не може се замислити без укусног покућства.

За празничну гозбу бирају се најбоље овце чије се коже односе на дар близанцима. То је обичај који се одржава од памтивека. Пировање траје неколико дана и тада уместо печеног слатког кромпира и маниоке једе ће се месо дивљих свиња, бивола и нилског коња. Служе се тада и кикирики помешани с термитима и скакавцима, који су најпре добро осушени на сунцу, а затим испечени на маслу.

Али, госту се не дозвољава да проба све ове ђаконије док не испије пуну „адогарију" пива — нарочиту посуду која има два или три грлића, а да при томе не проспе кроз неки од „незаузетих" грлића ни кап течности, за шта је потребна прилична вештина.

Ниједан празник, иако не тако велики као што је празник близанаца, не пролази без игре .

„Аџоси" је најомиљенија игра племена која се изводи уз пратњу бубњева. Њу смеју да играју само они који имају „ебелу", играчки штап дуг пола метра и с чуперком косе на врху, „исирини" — звонцад привезану за десну ногу, и „апел" — од дрвета изрезбарену птицу украшену стакленим ђинђувама. Лице и тело играчи украшавају глином. И најзад, као последњи детаљ овог јединственог играчког костима долази дрвена маска.

Али, ево, одјекују последњи акорди. Гости напуштају домаћине да би оставили породицу насамо с њеном радошћу.

На језику племена Итесо „породица" се означава речју „екек" што значи „врата", то јест за чланове породице признају се сви који улазе кроз главна врата дворишта у коме се налази неколико колиба. Сви они сачињавају велику породицу која се дели на мања кућанства. Неколико великих породица чине род.

У племену Итесо преовлађује једноженство, мада има и породица где домаћин има више жена. Девојка се може удати у било ком узрасту. Нису ретки случајеви да до веридбе долази још пре њеног рођења — нарочито ако су њени родитељи дужни па не могу да врате дуг или кад желе да добију позајмицу. Као знак да је верена, девојка носи на руци гвоздену наруквицу. Кад невеста поодрасте она почиње да помаже породици свог будућег мужа приликом жетве и у обављању домаћих послова.

Територијално се племенска заједница Итесоа дели на етеме и ејнере.

Реч „етем" означавала је првобитно место где се правило огњиште на коме се, у свечаним приликама, пекло животињско месо. Данас, пак, оно значи територију на којој живи неколико родова. Човек је дужан да се роди, ожени и умре у свом етему. То је старо правило кога се сви придржавају. Границе једног етема обично су природне: то може бити долина, какав предео окружен баруштинама или слично.

Етем улази у већу територијалну јединицу — ејнер — што на језику племена Итесо значи „говорити". Та територијална јединица означава заједницу људи који говоре истим дијалектом.

ДОНЕСИТЕ ИХ ЖИВЕ

НАЈУЗБУДЉИВИЈЕ ТАКМИЧЕЊЕ ГОДИНЕ

Сваког пролећа на стеновитом терену Ципсем Хилса, петнаест миља југозападно од Окинеа, у америчкој сав-зној држави Оклахоми, одржава се једно од најчуднијих спортских такмичења: лов на змије звечарке познат под именом „донесите их живе".

Праћени водичима који обавезно носе са собом сандучиће са санитетским материјалом потребним за прву помоћ, више хиљада одважних људи, жељни јаких узбуђења, наоружани само ракљастим штаповима, претражују све пукотине у стенама и преврћу сваки бусен траве да би измамили отровне звечарке из њихових зимских склоништа.

У овај опасан лов одлазили су некад само земљорадници из овог краја, да би колико-толико смањили број звечарки које су им убијале коње, краве и децу. Данас је то велики спортски догађај и један од највећих светских „извора" за добијање живих звечарки. Прошле године у лову, који је одржан под покровитељством Међународног удружења ловаца на звечарке, учествовало је преко 15.000 ловаца, од којих су неки дошли чак из Ирана.

Самом лову претходе два дана карневалског весеља. За то време бира се „мис укротитељица змија", одржава се утакмица у причању најузбудљивијих доживљаја из лова на змије и врши се примање у „Ред белих зуба". Поред тога, деле се повеље оним учесницима у прошлогодишњем лову који су преживели ујед отровне звечарке.

Трећег дана рано ујутру пушта се на слободу једна огромна маркирана звечарка. Ономе који је живу ухвати припада награда од сто долара.

Прву групу која креће у лов чине ловци, водичи, хајкачи, новинари и филмски сниматељи. Ови последњи позвани су да би без престанка снимали ток лова на змије и тиме ућуткали „неверне Томе". Друга група креће један час касније и у њој се, поред ловаца, налазе и радознали гледаоци којима због велике опасности није дозвољено да прате прву групу. Сличан је састав и треће групе која креће после два часа. Првих 20 минута лова, на брежуљцима влада мртва тишина. Ловци опрезно корачају, завлаче своје ракљасте штапове у пукотине, разгрћу гомилице сувог лишћа, завирују под жбунове, трзају се на најмањи шум.

Ништа се још не догађа и новајлије у овом необичном лову постају храбрији, израз напетости и страха губи се с њихових лица. Изненада се чује застрашујуће звечање. Прва змија, истерана из свог склоништа, гмиже према ловцима. Страх новајлија постаје све већи: њеном звечању придружило се злокобно звечање

многих њених још невидљивих другарица. У том тренутку прискаче искусан ловац и ракљом прибија змијину главу за земљу пре но што је успела да се спреми за напад. Зграбивши је затим за врат, убацује је у чврсту кожну врећу која му виси о боку.

Лов се наставља. У каменом зиду стене зјапи „сумњива" рупа. Сноп светлости електричне лампе осветљава отвор. Али, из њега се ништа не чује, мада би се искусни хајкачи могли заклети да је она итекако „настањена". Због тога се у отвор сипа бензин и убацује запаљена шибица. Густ дим истерује читаво туце узнемирених звечарки, а ракљасти штапови „прикивају" њихове главе за земљу, док им репови бесно ударају по ногама ловаца и земљи.

Понекад се чује продорни врисак: један ловац је промашио. Звечарка, којој није потребно више од две-три секунде да се склупча и нападне, муњевитом брзином је зарила своје зубе пуне отрова у ногу неспретног ловца. Жртву односе у пољску амбуланту, а одатле, чим јој је указана прва помоћ, у најближу болницу.

Лов обично траје осам часова. Учесници, исцрпљени више психички но телесно, враћају се у штаб да тамо измере своје уловљене змије. Ловац који је донео најдужу звечарку и два најбоља хајкача добијају нарочите награде у виду пехара. Направљени примерци звечарки дају се тада зоолошким вртовима или фармама за одгајивање змија. Остале уловљене змије шаљу се у лабораторије где им се вади отров који се употребљава за справљање разних медикамената, између осталог и серума против змијског уједа. Један известан број стиже у фабрике конзерви где се од њих, после нарочите припреме, справљају специјалитети које поједини гурмани сматрају за праву посластицу.

Просечна цена за уловљену звечарку износи долар по килограму и добија се на лицу места. Досад највећи и најтежи примерак био је уловљен 1953 године: џиновска звечарка дугачка два метра и тешка 13 килограма.

У част железнице

Када је немачки песник Хенрик Хајне напустио своју земљу и отишао у Париз 1843 године написао је: „Железнице су велики догађај, оне отварају ново поглавље светске историје. Поколебани су елементарни појмови о времену и простору. Чини ми се да су се све планине и шуме примакле Паризу, а да пред мојим вратима шуми Северно Море".

МАЛИ ДАР

Монтескије се препирао са једним саветником Парламента у Бордоу, човеком који је имао много самољубља али не и много духа и знања.

Најзад саветник не могавши да увери свога саговорника у тачност онога о чему су расправљали узвикну:

— Господине претседниче, ако мислите да то није као што вам кажем — дајем вам своју главу!

— Примам је, — рече Монтескије, — мали дарови одржавају пријатељство.

Изгубила службу — добила службу

Млада спикерка чикашке телевизије отпуштена је из службе зато што је пред телевизиском камером зевнула.

Сутрадан је добила службу са дуплом платом, да за рачун једне фирме која производи пилуле за спавање зева у неколико поза опет пред телевизиском камером.

СИМА ЗИМА и КИТ КОКАН

150-ГОДИШЊИЦА

ГОГОЉ

У НАШОЈ КЊИЖЕВНОСТИ И ПОЗОРИШТУ

Године 1941 приликом немачког бомбардовања Београда запаљена је и Народна библиотека. И у њој је изгорело све оно што се чувало кроз мучне и тегобне векове.

Између осталог, ту се налазила и колекција писама великих људи. Међу њима је било и једно Гогољево, из његових дечачких дана, када је напустио своје родне Сорочинце у Полтавској губернији и пошао да учи лицеј у Њижњем. Гогољ се родио 19 марта 1809 године, а ово његово писмо потиче отприлике из 1821 године.

Писао га је дечак Николај Гогољ—Јановски својим „премилим родитељима" — „татици и мамици" и у њему их извештава како стоји са школом, како учи, и шта би му било потребно да му пошаљу од куће.

„Сад сам, хвала богу, здрав и весео. Мада сам каткад нешто тужан што сам се растао с вама". И као сваки ђак и мали Николај замолио је своје родитеље да му пошаљу нешто новца, а мајци поручује: „А ви, премила мамице, не заборавите послати ми колача, које сте ми обећали... Још вас молим да ми јавите о здрављу вашем, као и мојих сестара..." И на крају: „Остајем ваш најпонизнији слуга и најпослушнији син — Николај Гогољ—Јановски".

Уништено је ово Гогољево писмо, а оно је једно од најранијих која су уопште сачувана од овог великог руског књижевника. Али ипак остало је у препису, по коме је било отштампано у једном нашем старом часопису.

Марта месеца навршило се 150 година од Гогољевог рођења. Али још док је био жив, а умро је марта 1852 године, његово име било је познато и Србима и Хрватима.

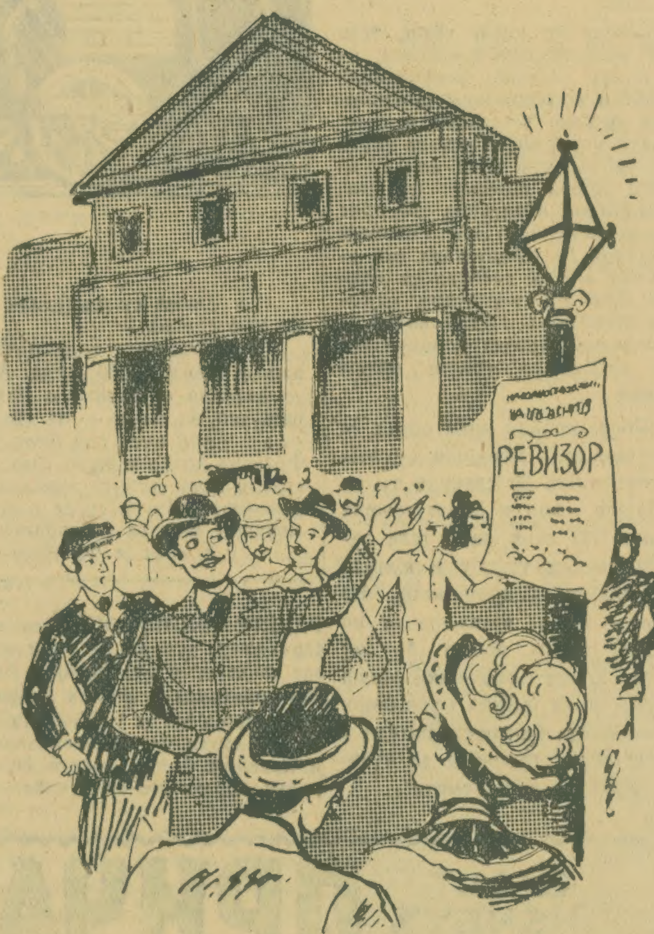

Гогољ се први пут код Хрвата помиње 1838 године као књижевник који „најбоље угађа укусу народа". Поред осталога каже се како је његов „Ревизор" у Петрограду постигао велики успех.

Код Срба је први пут поменут 1847 године у књижевном часопису „Подунавка", који је излазио као додатак „Српских новина", званичног листа српске кнежевине. У „Српским новинама" је 1852 године објављен и некролог поводом Гогољеве смрти.

Први превод из Гогољевих дела код Јужних Словена објављен је у хрватској штампи (1848), а две године потом и у српској. У раздобљу од 1850 — 1870 године његова дела су код нас много превођена. Почело се са преводима из његове прве збирке приповедака „Вечери у сеоцету крај Дикањке" (1831 — 1832), које су узбуђивале наше тадашње читаоце. „Страшна освета", „Ноћ уочи Божића", „Утопљеница", „Виј", „Сорочински сајам", „Вече уочи Ивањдана" — приче из народног живота Украјинаца, — нашле су код нас захвалну читалачку публику.

Поред ових Гогољевих прича превођена су и друга његова дела, тако да су Срби до 1872 године превели све оно што је најзначајније у стваралаштву овог великог писца, оснивача критичког реализма у руској књижевности. На превођењу Гогољевих дела радили су у оно време најпознатији наши културни људи: Стојан Новаковић, Ђорђе Рајковић, Мита Такић, Милован Глишић, Лаза Лазаревић, Пера Тодоровић, Ђорђе Поповић-„Даничар" који је превео и „Дон Кихота", као и многи други.

Већ у првој сезони Српског народног позоришта у Београду (1869 — 1870) у новој згради, у којој се још и данас налази приказиван је и Гогољев „Ревизор", „политичко-друштвена комедија" у пет чинова.

Претстава је одржана 1 фебруара 1870 године и позоришна сала била је углавном испуњена студентима Велике школе „и младим људима из чаршије". Гогољ је био љубимац наше напредне омладине седамдесетих година прошлог века и она је сматрала да нико боље ни дубље не изобличава бирократски систем „него што он то чини у својим делима". У то време је већ била омладина задахнута социјалистичким идејама и почела је да се окупља око Светозара Марковића. Зато је у критици руског чиновничко-бирократског апарата видела и критику сличног стања у Србији, коју је све више притискивала бирократија, оличена у среским капетанима, ћатама и канцелариским и службеничким паразитима.

Прва претстава Гогољевог „Ревизора" у Београду, коју је режирао у своје време познати глумац Алекса Бачвански, и у којој су учествовали тада најбољи глумци, протекла је у бурним демонстрацијама, којима је млада публика дала одушке свом политичком расположењу. Али за време читаве претставе поборници владајућег режима са „високог су посматрали рђаво дело иначе великог руског списатеља и нижу класу публике која с необичном радошћу прима све оно чиме се власт срамоти".

После завршене претставе та „нижа класа публике" још је дуго испред позоришта извикивала, каже се у извештају — „којешта што није потребно да се забележи".

А кад је и сутрадан опет приказан „Ревизор" поновило се исто што је било и на премијери, само су, после, демонстрације на улицама биле још бучније.

И књижевна критика поводом ове претставе се поделила у две групе: званични критичар Матија Бан, иначе писац десетине бескрвних позоришних комада, у име „естетичног начела" одрекао је сваку уметничку вредност Гогољевом „Ревизору". Што се тиче манифестације у позоришту, он је са олимписких висина и с потсмехом говорио о „неукој" публици. „Публика је уопште пљескала и овде као и иначе на претставама које цртају обичан, њој познат живот, а не из вишег идеалног живота пренесене слике, које су јој већином неприступачне..."

Тако је он, по налогу одозго, нашу позоришну публику приказао као неспособну да оцени „идејно естетске лепоте". Али та је публика осетила прави живот: прилике, појаве и личности у једном великом делу.

Међутим, због овога је „Ревизор" после ретко даван. У првих десет година свега шест пута. Тек кад су настале сношљивије политичке прилике у Србији, „Ревизор" је стављен поново на репертоар и био је најрадије гледан комад у Српском народном позоришту у Београду.

„ПАМУЧНИ ГРАД"

Два-три километра од последње станице железничке пруге која од Измира води долином Малога Мендереса, једна пространа равница завршава се Памуккалеом — терасастом стеном високом двадесетак метара.

На турском језику Памуккале значи „Памучни град". И заиста, својим изгледом Памуккале потсећа на као памук белу тврђаву коју као да је својим филигранским радовима украшавао какав вешт кујунџија.

Од незапамћених времена преко терасасте стене слива се топла минерална вода чији се извор налази нешто даље у кречњачком масиву. На ивици терасе, пре но што ће се слити у долину Мендереса, минерална вода се разлива преко велике површине. На неким местима она са стене пада као шумни водопад, али углавном тече полако, готово неприметно. Кад вода из пукотина избије на површину, калцијум-хидро-карбонат растворен у њој брзо губи из себе угљендиоксид. Тако се ствара снежнобела превлака од калцита којом је обложена читава терасаста стена.

Научници сматрају да старост „Памучног града" износи приближно четрнаест хиљада година.

МАЈКА

Женке нојева се брину о своме нараштају као и све мајке. Ево једне циновске женке на стражи поред гнезда из кога се баш појављује један нов члан породице. Радознали туристи посматрају овог необичног стражара.

КАО У ПРАСТАРО ДОБА

Прича се да се пре неколико година једна жена пожалила Ибн Сауду да, док јој је муж радио испод једна палме, краљев слуга се стрмоглавио с дрвета на њега и убио га. Захтевала је као освету за погинулог мужа главу слуге. Када ју је Ибн Сауд упитао да ли би прихватила новчану отштету уместо слугиног живота, жена је одбила позивајући се на своје законско право.

Краљ је за тренутак размишљао.

— У праву сте, — рекао је. По закону сам принуђен да вам дам живот овог човека, али о начину погубљења имам ја да одлучим. А ја хоћу да се човеку вежу руке и ноге за дрво оне исте палме. Ви ћете се, онда, попети на дрво и одатле га на исти начин убити као он вашег мужа.

Жена је онда без двоумљења примила новчану накнаду.

Све у једну врећу

На париској источној станици налазе се два сандучета за писма. На једном стоји: „Пошта за унутрашњост", а на другом „пошта за иностранство". Људи пазе да не погреше и пажљиво бацају своја писма у одређено сандуче, а и не слуте да службеник који празни сандучиће пошту из обадве баца само у једну врећу.

ЈЕДИНИ

На свету постоји само један објекат који није од војног значаја а преко њега ипак не смеју да лете авиони: то је чувена гробница Тац Махал, у Индији. Сматра се да би вибрација ваздуха могла да оштети веома фину структуру ове грађевине.

СТАРО ВРЕМЕ

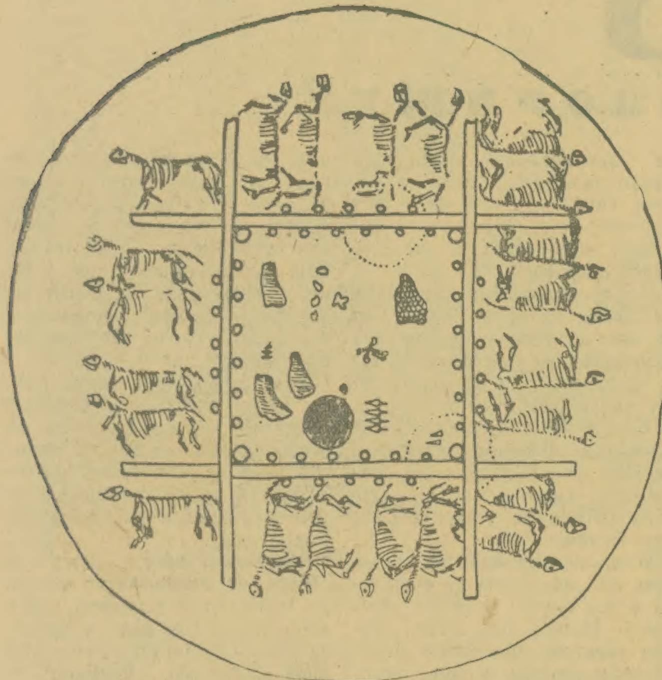

ПЛАН ЈЕДНЕ ОД НАДГРОБНИХ СКИТСКИХ ПЛОЧА ИЗ КОСТРОМСКАЈЕ (V ВЕК ПРЕ НАШЕ ЕРЕ). КОЊИ СУ САХРАЊИВАНИ У ГРОБОВИМА А ТЕЛО ПОЛАГАНО У РАКУ У СРЕДИНИ ГРОБНИЦЕ.

СТАРИ ОБИЧАЈИ

Шатори или „летеће куће", како су их називали, били су довољни Скитима за живота, али мртви, а нарочито славни мртваци требало је да се одмарају поред осталих славних предака, у земљи која би била својина тога племена.

За Ските из Јужне Русије, ова света земља налазила се у пределу са свих страна ограђеном окуком Дњепра. Ту је откривен низ хумки високих и по 15 метара под којима су се налазиле гробнице. Једна од њих имала је две гробнице: у краљичиној, опљачканој одавно, нађена су само два скелета потпуно опремљених коња, а мало јужније од ње краљева је остала недирнута и садржавала тела двојице слугу и пет коња са коњушарем. Богатство ове гробнице мада се не може упоредити с гробницама фараона, ипак није безначајно. Краљ је носио златну круну и златни чешаљ, на рукама је имао много бразлетни а на оделу пришивено више од 300 златних плочица. На свакој од њих, а дебеле су више милиметара, угравиране су свинге, крилати коњи, јелени, скитски јахачи. Поред краља налазило се његово оружје, мачеви, лукови и стреле. А мало даље — вазе, сандуци са благом и накит.

Леш је затваран у ковчег од обојеног дрвета, а сама рака је била правоугаона са преградама и таваницом од дебелих храстових греда. Све је то покривано каменом до нивоа тла а затим је подизана велика хумка. Али ово је врло једноставно према ономе шта су Скити чинили са својим покојним краљевима пре него што су их пуштали да се одморе за вечита времена. Дозволимо радије да о томе говори Херодот:

„Када би краљ умро, тело су му отварали, чистили, облагали воском, парфимисали разним мирисљавим плодовима, поново зашивали и стављали у ковчег. Краљева гарда је окружавала кола док су ишла према гробљу предака, претходно обилазећи сва сродна племена. Пре поласка стрелци су уништавали све уоколо — није требало да остане жива ниједна птица, ниједна животиња. Путем којим је пролазила мрачна поворка није се смело срести ништа живо.

После годину дана обред се настављао: доводили су најревноснијих 50 слугу и ту их убијали, као и 50 најлепших коња. Из свих ових тела извлачили су утробу и пунили их сламом и прошивали. На сваког коња стављали су по једног јахача, пошто би му дуж кичме опружили кочић који би га држао усправно. Ове јахаче би поразмештали у круг около гробнице да чувају краља и после смрти".

П Р В И

Овако су изгледали прва локомотива и вагони на прузи Париз—Орлеанс (слика је из 1835 године).

Отварање железничке пруге било је веома свечано. Из Париза је у пратњи композиције пошло 1.500 људи. А тек је у Орлеансу било право славље: парада, банкет, говори — величао се напредак технике, дивило се брзини железнице која је 30 километара прешла као од шале — за свега пола дана, клицало будућности железнице у Француској.

Али нису сви били тако одушевљени. Увек има и незадовољних. Чак је и научник Франсоа Араго изјавио тада: „Лица наклоњена знојењу биће у великој неприлици јер у тунелу могу добити запаљење плућа ако се догоди да срећно избегну експлодирање локомотиве". Други су се плашили да транспортовање војника железницом не створи од њих мекушце који ће заборавити да ходају.

А ипак је Француска међу првима на свету имала најбољу железничку мрежу.

РАКЕТЕ ПИСМОНОШЕ, по мишљењу неких стручњака, ускоро ће бити пуштене у редован поштански саобраћај у Америци. Помоћу теледиригованих ракета грађани ће моћи да шаљу своја писма у Енглеску, Индију, Аустралију и друга места. Премазане плавом, белом и црвеном бојом, ракете ће личити на америчке поштанске сандучиће.

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА у Паризу затражила је помоћ од неких научних завода да би сачувала драгоцене књиге од пропадања. Технолози су убрзо пронашли специјалан восак који се не топи, а када се књиге њиме премажу, штити их од абања и инсеката.

Не треба све веровати

Велики француски филозоф и просветитељ Мари-Франсоа Аруе Волтер (1694 — 1778) био је добро стојећи човек, али поред тога велика циција.

Једног дана на некој распродаји купио је Волтер

знатну количину стаклене робе. Али, корпа са судовима била је одвише тешка да би је могао сам понети. Требало је да узме неког да му је однесе кући. То га је, међутим, пекло јер би за то морао да плати. Због тога се обратио неком непознатом младићу и на крају додао:

— То ти, младићу, не могу платити новцем, али ћу ти рећи три златна правила која више вреде од њега.

Младић, који је препознао славног Волтера, пристаде на ову понуду. Узео је корпу са стаклом на раме и кренуо с великим филозофом.

— Сад ћу ти рећи прву мудрост, — рече Волтер кад су мало одмакли. Ако ти неко каже да је глад боља од пуног стомака, не веруј му!

Младић на то климну главом.

— То је сасвим тачно, — рече младић.

После извесног времена Волтер настави:

—Ако ти неко каже да је боље ићи пешице него јахати на коњу, не веруј му.

— И то је тачно, — потврди младић.

Кад су стигли до Волтерове куће, велики филозоф, тог дана необично мрзовољно и злурадо расположен, заврши:

— Трећа мудрост гласи: ако ти неко тврди да је глупљи од тебе, не веруј му.

— Велико вам хвала, — рече младић, зграби корпу и свом снагом је тресну о плочник. — А сад чујте моју мудрост, господине Волтере: Ако би неко тврдио да у овој корпи има макар и један стаклени предмет који није разбијен, не верујте му.

ЗЕМЉОТРЕС КОЈИ ЈЕ ПОРАНИО

У Марсеју и готово читавој Провансi осетио се прилично јак земљотрес и то, како званично саопштавају сеизмолози, по други пут и готово у исто време кад и пре педесет година. Наиме, 11 јуна 1909 године јак земљотрес је за неколико секунди готово опустошио Провансу. Ове године он је „поранио" за двадесетак дана али ни из далека није био тако јак као први.

WALT DISNEY'S ПРИЧА О ЧУПАВКУ

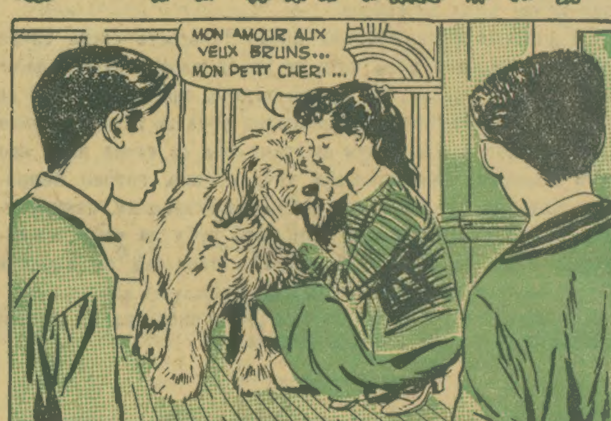

ПРВИ ЧОВЕК КОЈИ ЈЕ ГОВОРИО СА ПЧЕЛАМА

УНЕСКО је недавно доделио награду Калинга, једну од својих најзначајнијих, познатом немачком природњаку научнику Карл фон Фришу чије име у историји науке вероватно неће много заостајати за именом славног Шамполиона, који је открио мистерију хијероглифског писма. Јер Карлу фон Фришу је пошло за руком да после 20 година проучавања и истраживања одгонетне језик пчела.

Ово, наравно не треба схватити буквално — јер није реч о језику којим говоре људи већ о једном поузданом средству споразумевања тих необичних инсеката. Карл фон Фриш је утврдио да се пчеле међу собом не споразумевају као што се некада мислило преко звукова нити треперењем њихових антена или телепатијом. Њихов говор је једна нарочита врсте игре!

Пчела која је открила богато налазиште цветног праха свом брзином долети у кошницу и нарочитом игром обавештава своје братство о томе. Сваки детаљ ове „информативне игре" претставља реченицу којом се означава правац, одређен према сунцу, којим треба летети, раздаљина која се мора превалити, висину лета, природу препрека и друго. У познавању њиховог говора Фриш је отишао тако далеко да је створио и први људско-пчелињи речник који потпуно одговара сазнањима до којих су поред научника дошли и многи стари и искусни одгајивачи пчела.

Требало је само проверити вредност овог необичног људско-животињског речника. Тог посла се прихватио Карл Штехе, Фришов асистент и директор Института у Монаку у Баварској. Штехеу је било јасно да човек ако жели да разговара с пчелама може то чинити подражавајући њихову игру. Зато је он од пластичне материје направио вештачке пчеле и опремио их сићушним електричним моторима којима се може теледириговати. Вештачке пчеле су верно подражавале разне врсте плесова и фигура из пчелињег речника. Постављене у близини једне кошнице оне су саопштавале правим пчелама све што је желео човек који њима управља.

Извршен је и један опит — кошница је пренета у сасвим други крај, удаљен више стотина километара. Помоћу вештачких пчела је објашњено овим пчелама где се налази цвеће богато поленом, где извор с водом и остало. Свака подвала је била искључена јер пчеле нису могле запамтити тако далек крај чак и под претпоставком да су некада долутале до њега. Другом приликом оне су намерно погрешно упућене на једну ливаду где нема ииједног цвета нити цветног праха. Сасвим је разумљиво да оне саме не би ту долетеле јер нису биле привучене мирисом цвећа.

Овде још није крај Фришових открића. Утврдио је и то да све пчелиње расе, а има их десетак, говоре истим језиком али да постоје и дијалекти и „нагласци". Тако пчеле средоземља никада не завршавају своје реченице, односно њихови покрети личе на стенографске белешке, док су нордиске пчеле много савесније. Игре пчела са југа су много живље и страственије.

Није редак случај да две пчелиње расе ратују међу собом. Откривене су игре које означавају долазак непријатеља али су исто тако запажени и љутити, неповезани скокови који би могли означавати грдње и увреде. Занимљиво је да се пчеле у рату понашају као и људи. Ако једном роју пође за руком да победи непријатеља и заузме његову кошницу покорене пчеле постају робови, али их има које као квислинзи још за време рата почну да сарађују с непријатељем. Оне задржавају све привилегије победиоца и постају најжешћи непријатељ свог дојучерашњег братства.

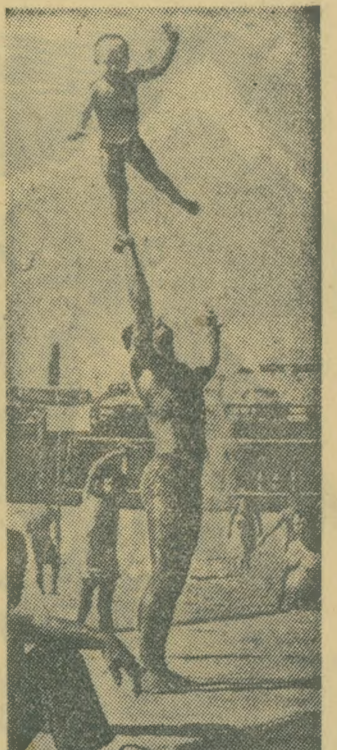

КАО ДА ЈЕ РЕКЛО: „ПОДИГНИ МЕ ВИСОКО!" ВАЉДА МУ ЈЕ МАЛО ШТО СЕ СУНЧА И КУПА. И НИЈЕ СЕ УПЛАШИЛО. ОВАЈ ПРИЗОР ЧЕСТО СЕ ВИДИ НА ПЛАЖАМА ШИРОМ ЦЕЛОГА СВЕТА

НА ВРЕМЕ...

Многа деца у Јужној Африци науче да управљају аутомобилом пре него да возе бицикл. За ово имају све услове: добру тркачку стазу и бесплатан бензин, а мали аутомобил с мотором од 150 кубика и брзином од 60 километара стаје 60 фунти на сат. На тркачкој стази деци не прети никаква опасност, јер је заштита потпуно обезбеђена. У својим аутоклубовима, где је чланарина незнатна, будући асови, дечаци од 6 до 12 година добијају свестраније знање у вези са аутомобилизмом. А док га не стекну, док се не оспособе за ситне оправке: одржавање аутомобила, чишћење, подмазивање и остало, помажу им њихови очеви, већином механичари по занату. За време проба они су увек на лицу места и сваки се од њих труди да у што краћем времену отклони квар ако настане. Тако се у брзини такмиче једновремено и деца и очеви.

Пут дуг 30.000 км.

Изграђен је пут дуг 30.000 километара који ће везивати Аљаску са Буенос Аиресом. Радови су почели још 1942 године — од глечерских масива Аљаске, кроз плодне равнице Канаде, покрај врелих гејзира и угашених кратера у области Јелостонског парка, преко Утаха и Аризоне до Мексика.

„УВОМ СВЕТА" НАЗИВАЈУ ИНДИЈАНЦИ ОВАЈ ОГРОМНИ ЛУК ОД ЦРВЕНОГ КАМЕНА, КОЈИ ЖИВОПИСНО ОДУДАРА ОД ПЛАВЕТНИЛА НЕБА. ПОКРАЈИНА МОНУМЕНТ ВАЛИ — У КОЈОЈ СУ ВЕТАР, МРАЗ И КИША СТВОРИЛИ НАЈЧУДНИЈЕ ОБЛИКЕ У КАМЕНУ — БИЛА ЈЕ ПРЕ НЕКОЛИКО МИЛИОНА ГОДИНА ПОКРИВЕНА ОКЕАНОМ

ТОТЕМ-СТУБОВИ НА АЉАСЦИ И ДАНАС ПОТСЕЋАЈУ НА СЕОБУ ИНДИЈАНАЦА КОЈИ СУ У ДАВНА ВРЕМЕНА ПОШЛИ ИЗ АЗИСКИХ СТЕПА ПРЕКО БЕРИНГОВОГ МОРЕУЗА И АЉАСКЕ НА ЈУГ ПРЕМА МЕКСИКУ

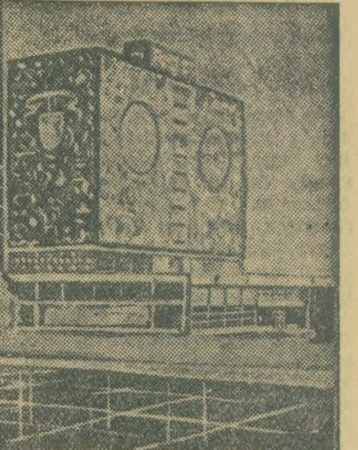

ЧАРОВНО СУ СЕ У ОВОЈ ЗГРАДИ СЈЕДИНИЛИ СТАРО И НОВО. УНИВЕРЗИТЕТ У МЕКСИКО СИТИЈУ, НА ВИСИНИ ОД 2.300 МЕТАРА, САГРАЂЕН ЈЕ ОД ЕРУПТИВНОГ КАМЕНА, А УКРАШЕН МОЗАИЦИМА И РЕЉЕФИМА У СТАРОИНДИЈАНСКОМ СТИЛУ. ОВАЈ УНИВЕРЗИТЕТ ВАЖИ КАО ЈЕДАН ОД НАЈМОДЕРНИЈИХ НА ЦЕЛОМ СВЕТУ

У ПОЈЕДИНИМ ПРЕДЕЛИМА МЕКСИКА КОЊ ЈЕ И САДА НАЈЧЕШЋЕ И НАЈОМИЉЕНИЈЕ ПРЕВОЗНО СРЕДСТВО

РЕТКО ИНТЕРЕСАНТНЕ КАМЕНЕ ТВОРЕВИНЕ, КАО ФАНТАСТИЧНЕ СКУЛПТУРЕ, КАРАКТЕРИШУ ПУСТИ БРАЈС КАЊОН

ХРАМОВИ МАЈА И АЦТЕКА У ОБЛИКУ ПИРАМИДА ГЛЕДАЈУ СА ВИСИНА ВЕЛИ ПУТ КОЈИ СЕ ПРОТЕЖЕ КАО БЕСКРАЈНА ТРАКА

Док тело стари, мисао се снажи

Пре неколико година, доктор Вилијам Овенс, шеф катедре за психологију на Универзитету у Ајови, нашао је на тавану универзитетске зграде одговоре 179 студената којима је још 1919 испитивана интелигенција. Сматра се да су постављена питања била, истовремено, међу првим психолошким тестовима у свету. Године 1919 ђаци су се налазили на првој години студија и, да би се уверио у каквом се стању сада налази њихова духовна способност, доктор Овенс је почео да трага за бившим студентима. Од њих 179 пронашао је 127 зрелих људи седе

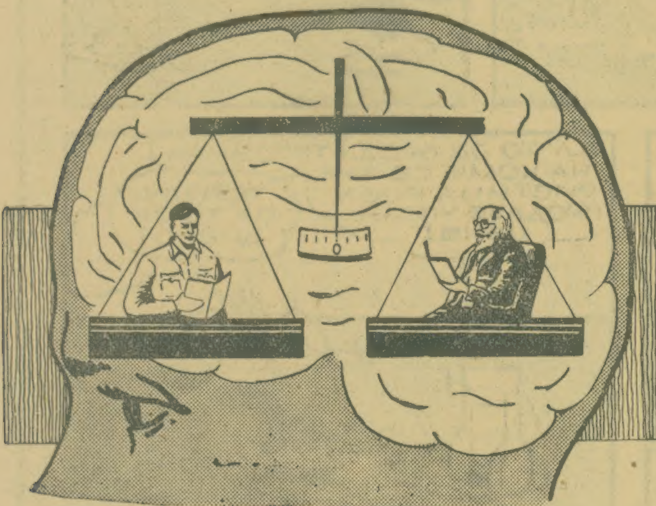

косе којима су постављена иста питања као и пре много година. Резултат је био потпуно неочекиван. Одговори некадашњих студената први пут су пољуљали столећно уверење према коме се дух, као и тело са годинама неизбежно гаси.

— Нисам могао, — изјавио је доктор Овенс, — да откријем ни један једини случај оронулости духа. Напротив. У већини случајева сам код њих открио просто невероватан развитак менталних способности.

После четворогодишњих студија и много година животне праксе, резултати, који говоре о општем образовању а нарочито о логичном решавању животних проблема, били су неупоредиво значајнији сада но раније.

— Јасно сагледање ситуације а нарочито логично мишљење били су оно што је највише одликовало одговоре бивших студената, — каже професор Овенс. — Сматрам да већина педесетогодишњака има данас оштрију мисао, јер је њихов мозак у току деценија постао богатији знањем, брже реагује и далеко је буднији.

После доктора Овенса многи су вршили сличне опите. На пример, два психолога из Калифорније недавно су тестирали 1.103 стара позната интелектуалца Америке. Већина њих подвргавани су испитивању интелигенције још од свог детињства, у току Првог светског рата. Резултат је следећи: између двадесете и педесете године интелигенција тестираних особа стално је расла. А није се зауставила ни у педесетој.

Захваљујући оваквим психолошким истраживањима намеће се врло тачан и охрабрујући закључак. Ако тело стари, дух се незадрживо развија. Човек никад није у губитку, јер се у организму одржава стална равнотежа.

ПРОФЕСИОНАЛНА ЖРТВА АУТОМОБИЛСКИХ НЕСРЕЋА

Париски клошар Едуар Грињон изумео је необичан занат који му је доносио лепе приходе. Кад год би му нестало новца проузроковао је саобраћајне несреће. Бацао се вешто, као прави акробата, под точкове аутомобила, аутобуса, камиона, мотоцикла и скутера. То би наравно умео свако али је Грињонова вештина била у томе што су њега газили неколико десетина пута а нико га није прегазио.

Главна Грињонова мајсторија састојала се у томе да се после „саобраћајне несреће" пред точковима преплашеног возача превија у самртним мукама и урла од болова. Да би га умирили и избегли интервенцију полиције, возачи би му најчешће, на лицу места, плаћали мању или већу отштету. Али, било је и таквих који се нису дали преварити. Грињон је зато у току последње две године морао водити седамнаест процеса. Болећива срца судија и пороте била су увек на његовој страни и мада Грињон није могао показати отворене ране или снимке прелома костију, добро су му долазиле многе старе контузије и сведочења добронамерних и наивних пролазника.

Међутим, и Грињон је најзад долијао и његове су подвале обелодањене, додуше, тек пошто је већ после вишегодишњег „рада" обезбедио себи старост.

Али до праве несреће у његовом животу дошло је када се најмање надао. Разболео се од цирозе јетре и умро.

„Париски шофери су најзад одахнули јер више неће морати да страхују да им сваког тренутка искрсне однекуд професионална „жртва" и баци се под точкове.

ОТМИЦА

Једне вечери 1944 године два млада британска официра пријатељски су разговарала у једној кафани у Каиру. „После дугог времена проведеног на фронту нашли су се на отсуству. Препричавали су своје згоде за време борби и пожелели да се некако освете Немцима. Један од њих предложи:

— Како би било да отмемо једног њиховог генерала.

Једне ноћи

На први поглед овакав предлог је изгледао бесмислен. Али и у Каиру и у Лондону војне власти би га одобриле. Изабраше чак и жртву — једног генерала, угледног члана Вермахта, који је тренутно командовао једном дивизијом на Криту. Генерал се звао Карл Крајпе. На тај начин пореметили би многе немачке планове на Средоземљу, а милиони људи који живе под нацистичким јармом поздравили би један овакав подухват.

План су привели у дело. Једне фебруарске ноћи британски авион је надлетео честар у шумама Крита. Падобраном се спустио творац завере мајор Патрик Лајк-Фермор, Ирац пореклом, који је одлично знао грчки. Пре него што је успео да искочи и други завереник, такође мајор, по имену Станлеј Мос, авион се нагло дигао и он је остао у њему.

У току следећих шест недеља Мос је десет пута долетао овамо, упркос великим маглама, али није никако могао да дође у везу са Лајк-Фермором и грчким партизанима. И тако је на Крит морао да дође морем.

Једне ноћи, успео је да превари немачке обалске патроле и са својим чамцем пристане уз обалу једне миниране плаже. Мајор Лајк-Фермор и група грчких партизана чекали су га да би му помогли при преносу оружја и муниције, које је собом донео. По мрклом мраку они су се верали уз просеке пуне заседа, до склоништа. Дању би такво пењање уопште било немогућно, а ноћу оно претставља право мучење.

Стража на прозору

У четири сата ујутру, најзад су стигли до пећине ногу и руку пуних пликова и модрица од силног падања.

Идуће две ноћи ова група се кретала у правцу севера, уским стазама које Немци чувају. Дању су се крили код сељака и слушали по калдрми одјеке потковани чизама.

Да би се прерушио Лајк-Фермор је пустио и обојио бркове, навукао поцепане панталоне и везао мараму око главе, и сишао у Хераклион, главни град Крита, где је требало да се нађе с једним партизаном по имену Мики. Нико боље од њега није био обавештен о кретању генерала Крајпеа, из простог разлога што је становао недалеко од његове резиденције.

Ускоро је Фермору постало јасно да је немогућно прићи његовој вили, јер је била окружена са три реда бодљикаве електричне жице, а усто ју је чувала и стража и пси.

Следећа четири дана млади Ирац је пратио с Микијевог прозора кретање генерала и дознао све што му је требало. Сваког јутра генерал је одлазио колима у главни штаб који је удаљен осам километара. Увече се враћао кући кад већ падне мрак. Значи, једне вечери би могли да изврше отмицу генерала. Испитујући пут Лајк-Фермор и Мики су нашли идеално место за напад. Одлучили су да кола сачекају на једној кривини где возач мора да успори.

Чекали су у заседи

План је захтевао дванаест људи. Осам је требало да их буде у јарку поред пута, а четири у извидници.

Два британска официра су се преобукла у немачке жандарме. Грчки партизани су некако успели да дођу до њихове униформе. Најзад, Микијева жена дала је сваком од њих отров који ће им послужити у случају да буду ухваћени.

Међутим, Немци су дознали да се једна група Енглеза налази на острву. Због тога су они морали стално да се веру по брдима и траже увек ново склониште. Спавали су по пећинама или на таванима кућа.

Све припреме су биле готове 23 априла. Препад је означен за идуће вече. Али, наједном, генерал Крајпе је променио своје навике. Три узастопна дана враћао се кући рано поподне, као да је нешто предосећао.

Четврто вече није га дуго било. И ноћ се већ приближавала а генерал се још није појављивао.

Дванаест људи је чекало у заседи. Најзад, угледаше жмиркање чуварева електричне лампице и затим аутомобил са две металне заставице.

Док су кола успоравала да би ушла у јаку кривину, Лајк-Фермор и Мос обучени у беспрекорне униформе фелдјандармерије дадоше им знак да стану. Отворивши десна врата Лајк-Фермор извуче Крајпеа из кола. Настаде гушање. Крајпе поче да псује, да удара песницама и ногама. Три грчка партизана ставише му брзо лисице на руке и однеше га на задње седиште у колима. За то време Мос се обрачунавао са шофером.

Најтежи тренутак

Ставивши на главу генералову шапку Лајк-Фермор седе поред Моса који је сад био возач. Два партизана на задњим седиштима чували су генерала.

Чим су кренули угледаше црвену лампу како се клати на ветру. То је била контролна станица. Један од партизана извади своју каму и показа је генералу претећи да би знао шта га чека ако затражи помоћ.

Већ издалека угледаше стражу око виле. Мос је успорио да би се видела заставице на колима, и продужио.

Пред генераловом резиденцијом капија се широм отвори и два стражара у ставу мирно чекала су да кола уђу. Међутим, Мос затруби, а Лајк- Фермор му даде знак да настави вожњу, наравно путем.

Кола су прошла поред 24 контролне станице али најтежи тренутак је био — пролаз кроз град Хераклион.

У то време људи излазе из биоскопа. Улице су препуне немачких војника. Мос је стално трубио, и војници поздрављали, а Лајк-Фермор врло достојанствен са својом генералском шапком и мирним лицем отпоздрављао.

Најзад, нашли су се ван града.

„Били смо луди од среће", пише Мос у „својој књизи о овом подухвату.

„Али, Каиро је много далеко! Напуштамо кола и крећемо ка брдима, знајући да ни 22.000 Немаца са Крита неће дуго чекати. Почеће, ако већ нису, детаљан претрес острва које је свега 300 километара дугачко и око 50 широко."

Претраживање острва

Сутрадан после подне небо је било препуно авиона из којих су Немци осматрали све путеве. С времена на време као да су падале пахуљице снега — то су били леци са опоменом: „Ако за три дана генерал Крајпе не буде враћен, сва побуњеничка села у општини града Хераклион биће сравњена са земљом". И стварно, Немци су динамитом дигли у ваздух једно село старо девет столећа.

Сваке ноћи мала група је настављала бекство у правцу југоистока. Генерал је већ постао пријатнији сапутник. Брзо се прилагодио ноћном маршу и примао све без роптања. Додуше, био је мало забринут за своју породицу, нарочито за своје многобројне сестре. Како ће оне сада да живе? Као нежења, он их је већ одавно помагао. У немачкој војсци, плата се не издаје од оног момента када војник буде заробљен.

Ни на који начин нису могли да обавесте Каиро да им пошаљу неки брод. Једно вече, пуким случајем дошли су у једну шумицу где су чули енглески. Ту нађоше и радио, али покушај да пошаљу поруку остаде узалудан. Апарат је био неисправан.

На почетку су имали среће а сада их је она сасвим напустила. Послали су два гласника али ни они не успеше да успоставе везу и пошаљу извештај у Каиро.

А Немци као побеснели настављали су да претражују читаво острво.

Изгледало је да је план пропао

Једног дана стиже обавештење да се камиони пуни немачких војника спремају да их опколе. Требало је што пре пробити пут ка морској обали.

Зато, још те ноћи пођоше ка врху Иде високом 2.500 метара. Пењање је трајало пуних дванаест часова по свежем снегу. А на врху је почела да ромиња киша. Више нису имали хране. Склониште им је постала једна овчарска колиба али без крова. Скоро потпуно промрзли остали су ту до ноћи.

„Требало нам је пуна два сата да бисмо тетурајући се и стално падајући изишли из снежне зоне, — пише даље Мос у свом дневнику. Најзад, стигли смо пипајући међу ниско шибље. Мада је покривено снегом оно нас гребе по лицу и рукама, цепа нам одело".

Партизани су нерасположени, па ни Лајк-Фермору ни Мосу није више стало до генерала.

Пролазе 24 часа. Мала група је тукла рекорд у брзини како при пењању тако и при спуштању низ планину.

Кад су најзад стигли на плажу где су мислили да их чека помоћ приметили су на своје изненађење камп у коме је било око двеста Немаца! Изгледало је да су сви планови пропали.

Најзад успех

Немци су сужавали обруч око њих и у њему се нађоше још тројица прогоњених који им се придружише.

„Никад нисам видео немирнији поглед — пише Мос. Али они најбоље знају све путеве у овој области и могу да нам добро послуже као водичи."

Има већ три недеље како воде живот бегунаца. Увече 14 маја пробудио их је извештај: „Доћи ће један брод сутра увече по вас на плажу Родакино. Пожурите се ако желите да стигнете на време".

Под вођством крадљиваца почела је вратоломна трка преко брда и долина. У подне су стигли на један пропланак у близини плаже.

Помоћу догледа јасно су распознали на плажи један немачки логор, а затим још један на километар даље. У девет сати увече ипак су се провукли између два логора, и најзад чули један диван звук: дискретну тутњаву мотора.

Три дана касније Лајк-Фермор и Мос најзад су се нашли у Каиру. Напустили су генерала, који је одведен у један заробљенички логор у Енглеској.

Оба официра су била одликована орденом за специјалне заслуге који после Викторијиног крста претставља највеће одликовање у Британији, а генерал Крајпе има да захвали тој невероватној авантури што је остао у животу.

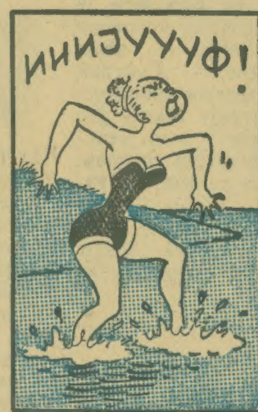

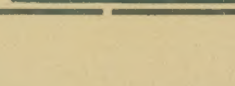

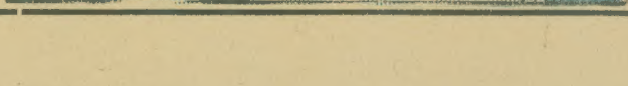

Учимо шах

LXXIII

Каква несрећа може да снађе краља на шаховској плочи, видећете сада из партије коју су на турниру у Лондону, 1921 године, одиграли Едуард Ласкер и Томас. Поред тога, показаћемо вам и мат какав досад, у овим лекцијама, нисте видели.

Ласкер је имао беле фигуре. После десетог потеза црнога играчи су материјално били потпуно једнаки:

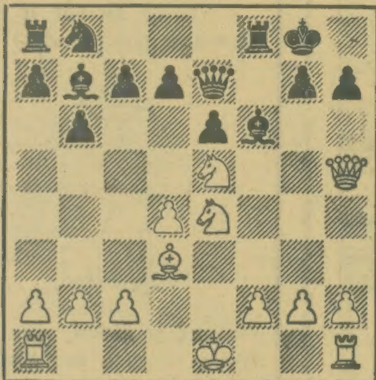

На потезу је бели: Дх5:х7+! (жртва даме! Да ли ће се ово Ласкеру исплатити?) 11. ...Кг8:х7 12. Се4:ф6++ (двојни шах! Пратите сада трагични пут црног краља!) 12. Кх7—х6 (на поље х8 црни краљ није могао, јер бели би га одмах матирао потезом Се5—г6). 13. Се5—г4+, Кх6—г5 14. х2—х4+, Кг5—ф4 15. г2—г3+, Кф4—ф3 (црни краљ не може да бира поље на које ће стати; његов несрећни пут је одређен), 16. Лд3—е2+, Кф3-г2 17. Тх1—х2+, Кг2—г1.

Црни краљ је протеран с једног на други крај табле. У првом потезу бели ће га матирати. Да ли видите тај потез? 18. 0—0—0 мат. Велика рокада и мат! Овакав мат, изведен рокадом, многи међу вама вероватно сада први пут виде.

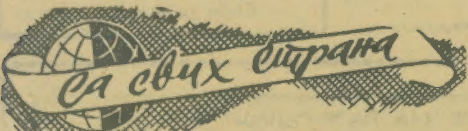

Готове бетонске плоче постављају се на поравњан песак приликом прављења улица у

Штутгарту, у Немачкој. Преко тога се само сипа асфалт, који повеже и плоче.

*

Кад плачете, не гутајте сузе, саветују специјалисти, јер и оне могу да проузрокују гризлице у желуцу.

*

Рибе удаљене од своје „куће" постају „несрећне" и, као и људи, могу да учине неку глупост и понашају се сасвим чудно, — мисле неки стручњаци. Један од њих прича да је приметио како пастрмка пуштена у воду далеко од њеног сталног пребивања одмах почне да тражи „дом". Ако не успе да нађе легало, она често и угине у тражењу. Примећено је да око 50 отсто пресољених пастрмки угине у току прве две недеље у новој средини. Биолози су пронашли да се услед потреса приликом преношења у нову средину у крви пастрмке стварају веће количине млечне киселине од које пастрмка угине.

*

Први апарат за практичну примену „електричне анестезије" у зубарству недавно је израђен у Француској. Пацијент не осећа рад сврдла, а струја није опасна.

*

Апарат помоћу кога може да се прати кретање и дејство сваког лека који болесник узима пронашли су неки шведски и амерички научници.

*

Електронски штап за слепе пронашли су стручњаци у једном америчком институту. Ако слеп човек штапом додирне степеник, ивичњак или неку другу препреку, одмах осети слаб потрес струје у руци.

*

Силицијум додат алуминијуму даје довољно тврду и отпорну легуру, па ће то, по мишљењу неких стручњака, омогућити да се производе аутомобилски мотори од алуминијума.

Да ли знате?

ПРОДУЖЕНА СЕЗОНА КУПАЊА

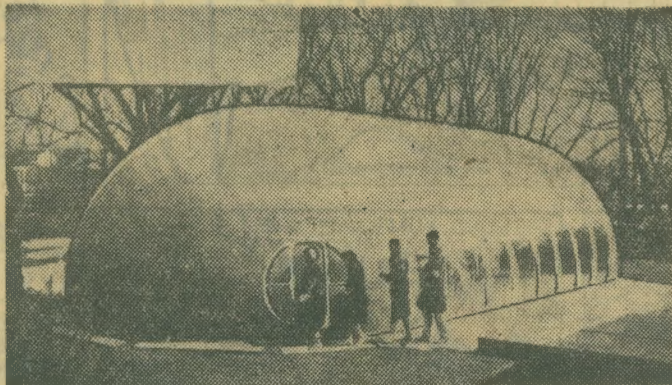

Ова кућица од пластичне масе покрива базен у Буфалу у САД. Само је њен централни део провидан и пропушта сунчеве зраке а у крајевима је хладовина и ту се купачи могу пресвући.

КАНАЛ КАСПИСКО МОРЕ — ЦРНО МОРЕ

Услед испаравања воде у Касписком Мору смањује се његов ниво, што утиче и на поднебље у околини. Већ сада многа места која су била на самој обали нашла су се неколико километара далеко од ње. Да би се спречило даље повлачење Касписког Мора совјетски стручњаци раде на изради планова за прокопавање канала Касписко Море — Црно Море. Каналом дугим 900 километара био би омогућен прилив 90 кубних километара воде годишње, што би било довољно да се сачува садашњи ниво воде у Касписком Мору.

Пошто је оно теренски ниже од Црног Мора довод воде није велики проблем, а захваљујући механизованом раду канал би могао да буде готов за две године.

ПЕНИЦИЛИН

Потребе за пеницилином па и његова производња повећавају се стално и то у фантастичним размерама. Године 1943 било је произведено само 133 килограма, а већ 1955 године 500 тона. Тим поводом је и Светска организација за здравље спровела једну анкету. Утврђено је да на сваких десет милиона лица која добијају инјекције пеницилина долазе само три смртна случаја. Поред тога лекари тврде да пеницилин и даље остаје један од најефикаснијих и најмање опасних лекова.

СЛИКА ПРОМЕНИЛА ПОЛ

Са сликом Пијетра Дроста „Дечко са соколом" која се налази у музеју у Инсбруку, догодило се нешто чудно. После рестаурације слике утврђено је да је сиромашно обучени „дечак" уствари девојчица. Зоолози су, пак, установили да соко није соко већ голуб. Тако је после рестаурације слика названа „Девојчица са голубом".

У ПОСЕТУ ВРАЧИМА

Амерички ботаничар Доналд Браун отпутовао је у Кенију где ће посетити неке тамошње враче. Он намерева да се упозна са њиховом медицином као и лековитим биљкама којима се они служе. Браун се нада да ће му поћи за руком да неке траве добије како би их проучавао а верује да понеке заиста имају и лековита својства.

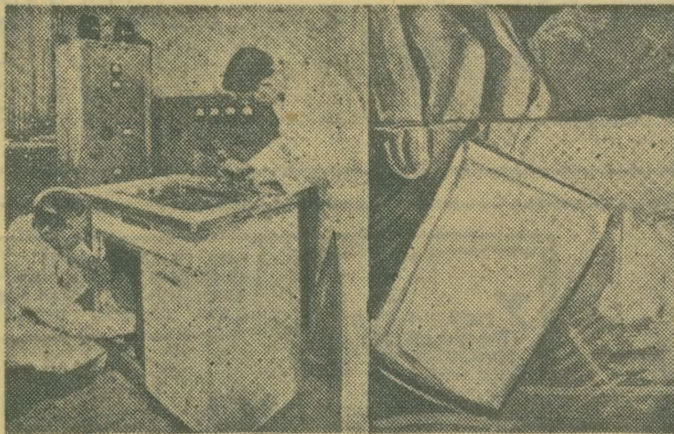

Прање тањира ултразвуком

Ултразвук ће наћи примену и у кухињи. У машини за прање посуђа електрична енергија прелази у ултразвук који људско ухо не може да прими због великог броја треперења. Ултразвук стално ствара у течности безброј мехурића који зачас нестану да би се поново створили. Ово „хладно кључање" чисти и најситније поре на површини суда. Слика приказује прање чаше у овој машини.

Дедине вештине

ДА 64 БУДЕ РАВНО 65

Све је могућно.

На једном комадићу хартије нацртајте један квадрат, па га затим поделите на 64 мала. Затим нацртајте један правоугаоник који ће имати 65 квадратића (5 у дужину

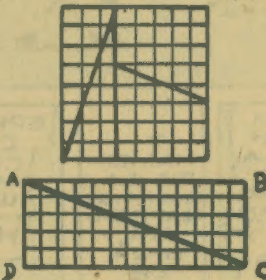

и 13 у ширину). Они треба да су исте величине као и квадратићи у великом квадрату.

Можете ли сада да докажете да су квадрат и правоугаоник једнаки по површини, то јест да су 64 квадратића једнака са 65?

Можете, и то на овај начин:

На великом квадрату повуците три праве као што показује наша прва слика, па затим слику опсеците и исеците је по цртама. Делове ћете затим моћи као што показује наша доња слика, да сместите у правоугаоник који има 65 квадратића.

Разуме се да је ово само варка и они који добро уче геометрију рећи ће вам и зашто је то само варка.

ОРИГИНАЛНА ШЕТЊА

Шиља полази у шетњу. Мачкица хоће да га прати али не може да хода брзо као он. Повежите тачке означене бројевима од један до 30 и сазнаћете какве је мачкица [illegible] то питања.

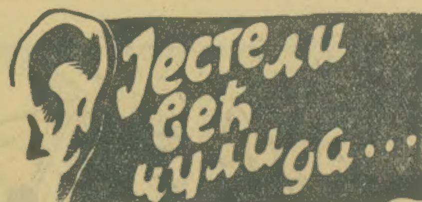

...назив „мајмун" арапског је порекла и значи заправо „срећко".

...крокодил има 78 зуба. Кад у борби изгуби неки од њих убрзо му израсте нов.

... једини сисар који без штете по организам може морском водом да угаси жеђ јесте аустралиски пацов. Вода коју он излучује из тела садржи двоструко више соли од океанске воде.

... према последњим статистикама у свету је током 1958 године било регистровано 108 милиона новорођених и 61 милион умрлих, што значи да се број становника повећао за 47 милиона.

...аутоматски телефон израђен је још 1879 године, свега три године после Беловог проналаска телефона. Прва аутоматска те-

лефонска централа пуштена је у рад 1892 године у Америци, а 1908 у Европи.

... и у старом римском царству постојале су путне исправе — тракторија — које су издаване куририма и извесним личностима. Фалсификовање ових исправа кажњавало се веома строго.

... један од најлепших цветова на свету, „индиски свети љиљан" или како га још зову „ђавољи језик", који има изванредно лепу љубичасту боју, толико јако заудара на покварено месо да се не може опстати у његовој близини.

...на острву Галапагосу фоке се одмара-

ју на дрвећу. Пошто ово острво нема пешчане обале, фоке се, кад зажеле да предахну и да се просунчају, пењу на дрвеће.

... једна врста сове са острва Суматре спава ногама обешена о грану и висећи главом надоле.

...и поред тога што су тешки, слонови се веома лако крећу. Могу да се пењу и по степенастом терену, и то с више окретности него многи други мањи четвороношци.

Водоравно: 1) град у СССР; 5) пристаниште у Кини; 7) алкохолно пиће; 8) индустриска биљка; 11) удаљен; 12) гувернер Свете Јелене у доба Наполеона; 13) наш песник; 15) два сугласника; 17) пољски шахиста; 19) нота „а" повишена за пола тона; 21) син Хаоса и Ноћи (мит.); 22) стара игра; 24) град у Арабији; 25) наш стрељачки репрезентативац; 27) поприште ратне битке; 29) хемиски знак за радијум; 30) планина у Србији; 32) два слова; 34) стара варош у Месопотамији; 36) место у Шведској; 38) отпоран према болести; 39) река у Аустрији; 41) место у Јордану.

Усправно: 1) корзикански родољуб (1726—1806); 2) један од оснивача научног социјализма; 3) географски појам; 4) енглески књижевник („Људски окови"); 5) превлака на Малаки; 6) личност из Махабхарате; 7) пристаниште у Пољској; 9) планина у Македонији; 11) хладњача; 14) наш шахиста; 16) швајцарски научник и истраживач; 18) врста тканине; 20) врста народне скупштине; 23) велики италијански песник; 24) лопта (грчки); 26) клисура у Ђердапу; 28) мушко име; 31) притока Балтичког Мора; 33) лом; 35) таман; 37) грчко слово; 40) део коњске опреме.

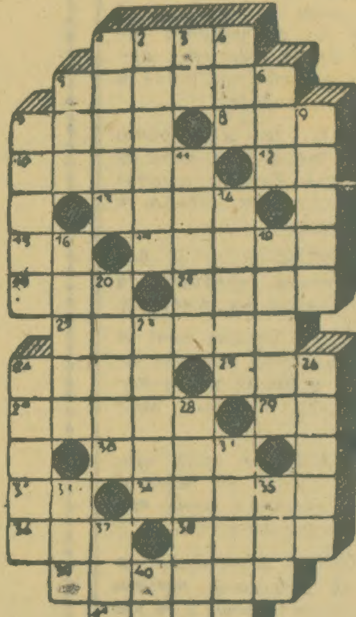

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

Водоравно: 1) брик; 5) Придон; 7) слана; 8) аг; 10) тема; 11) Ава; 12) Ено; 13) Оман; 14) пу; 15) крила; 16) Мореја; 18) Дега; 19) кимоно; 21) басен; 23) та; 24) Аден; 25) тил; 26) руј; 27) Сити; 28) иљ; 29) Памир; 30) абонос; 32) улар.

Усправно: 1) Брамс; 2) Рина; 3) Ида; 4) ко; 5) пленум; 6) навала; 7) степ; 9) Гана; 11) Алибијан; 13) Орегон; 15) кремен; 17) Одисеј; 19) кадуља; 20) отитис; 21) Вари; 23) алир; 25) Тимор; 27) Сана; 29) Пол; 31) бу.

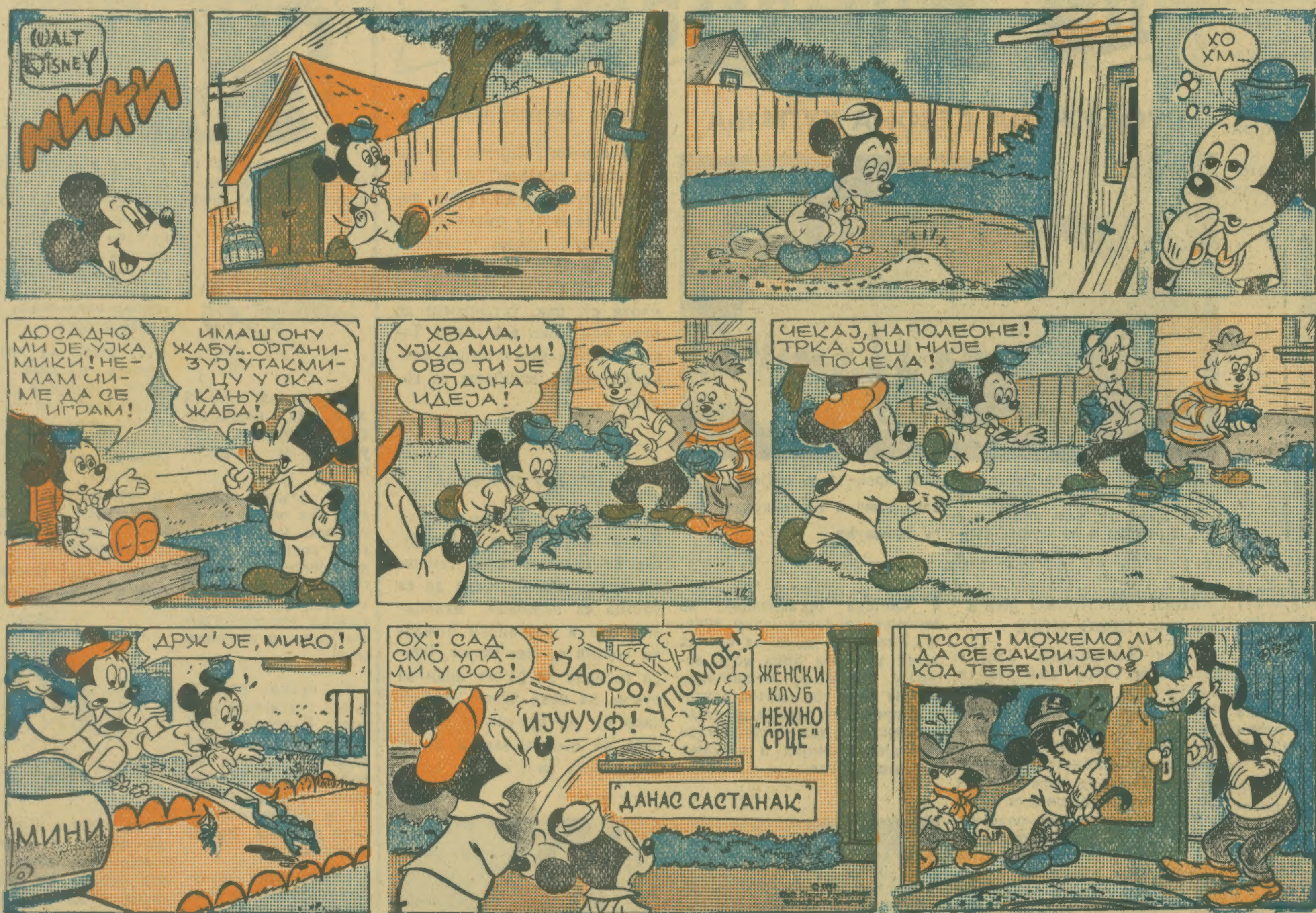

СРЕЋА

Попај прича како је учествовао у Индији у лову на тигрове.

— Па да ли вас је послужила бар срећа? —

запитао је Мики, који је причу слушао без даха.

— Још како! Нисмо срели ниједног јединог тигра.

ОНДА НИЈЕ РЕКАО НИШТА

Гаја донео књижицу која је била пуна опомена. Наравно, ујка Паја се разгоропадио и изгрдио га до миле воље.

— Шта ти је рекао ујка Паја? — упитала га је после Белка.

— Треба ли да изоставим све ружне речи?

— Наравно!

— Онда није рекао ништа.

ПИТАЊА И ОДГОВОРИ

Ко је била Нана?

Шта су накере?

Шта је Хапе?

Каква је то алампи-смола?

Шта је тирше?

Шта је махалеб?

Ко су били челници?

ОДГОВОР:

НАНА је по нордиској митологији била жена Балдера, бога светлости.

НАКЕРЕ (талијанска реч) су котурићи од дрвета који се натакну на прсте па се ударају један о други, као нека музичка пратња уз живе и веселе мелодије.

ХАПЕ је митолошко име за реку Нил, кога су у старом Египту поштовали као бога обиља и богатства.

АЛАМПИ-смола је беложућкаста прозирна и тврда смола из Америке.

ТИРШЕ (турска реч) је фина и танка кожица исечена у веома узане каишиће за шарање ћуркова.

МАХАЛЕБ је врста црне дивље трешње, од чијег се лишћа, цветова и јагода праве разне мирисаве воде.

ЧЕЛНИК је вероватно назив за старешину племена код старих Словена и то још из времена када је владало родовско-племенско уређење. Доцније се овај назив задржао за старешине пастира. Челници и велики челници помињу се и у српским и хрватским споменицима.

БАШ ЧЕЛИК

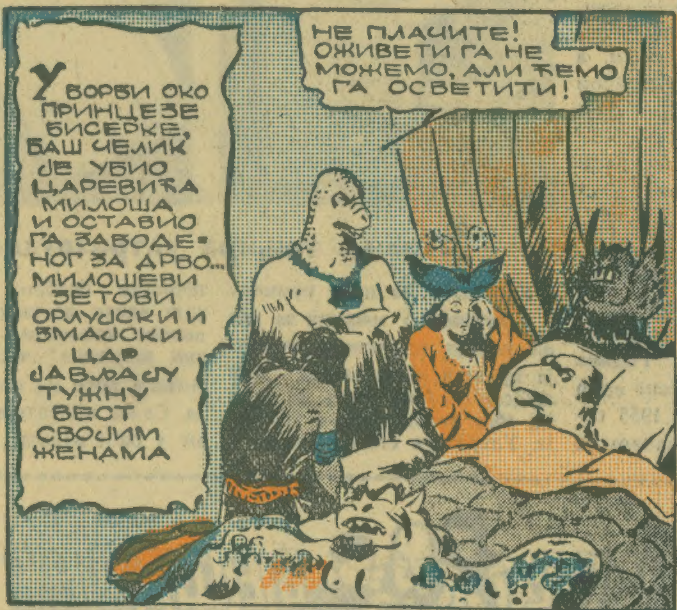

Одговорни уредник Стојиљко Стојиљковић, Београд, Македонска 31 — Издаје и штампа „Политика", штампарско-издавачко предузеће Београд, Македонска 31. — Тек рач. број 101-707/1-82. Поштански фах 124. — Претплата за нашу земљу: годишња 900, полугодишња 450; за иностранство: годишња 1.200, полугодишња 600 динара. — Рукописи се не враћају